Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul X nr. 32 (491) — Joi 8 august 1963 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ | 8 pagini 50 bani

pag. 4: **DUMITRU CORBEA** — Aspazia

pag. 3: **CEZAR BALTAG** — Versuri

EUGEN JEBELEANU

Răsplata

Tu ești cea care
trezești hîrtia
din somnul ei de iarnă.
O faci zăpadă scînteind, de catifea
umbră de primăvară, soare,
fierbinți artere-i dai
de tuș albastru
navigînd ca viața.

Acum,
să unduie începe
și s-ar spune
că-i un fierbinte șold,
și-acuma e un golf
cu valuri ce alunecă.

Iar pescărușul străveziu pe care
l-ai înălțat din coala ce palpită
așteaptă seara
cînd, fără să știi, va săruta
prelunga-ți mînă chinuită.

Insula Santa-Maria

Azore-Salazar

Ce-i vinovat pămîntul acesta
înconjurat de un inel de foșnete marine
că-mi pare cumplit?
Și-această dimineață
ce-mboboceşte ca un trandafir
din Ocean
ce-i vinovată
că trebuie
să spele-ncălțămintea
acestor vii cadavre de jandarmi
feroci în uniforme?

Ce-i vinovat văzduhul,
pe care-l acuz,
că-i ciuruit de ochii-aceștia
ce bănuiesc și-azurul?

Privesc lung în spre zare: acolo
e Oceanul, cu apele pure
L-aud
cum își ascute cuțitele.
Un braț lung de vînt mă cuprinde
frățește, de după gît și-mi arată
departe, lumina, o spadă orizontală
de-acolo veni-vor și oamenii.

Ceea ce ucid zarafii

Vreau să scriu c-aș vrea
un sicriu,
un sicriu,
dar nu pentru oameni,
ci pentru ceea ce
ucid unii oameni
în fiece zi:
Un sicriu aerian, transparent,
fără panglici, fără dantele,
în care s-aștern tot ceea ce ucid
marii zarafi
în fiece zi:
rușinea cu fața ei palidă,
omenia tremurătoare cu trupu-i de trestie,
profilul de lacrimă al milei,
tăcuta demnitate,
liniștea oamenilor bătrîni,
încrederea pruncilor în
înțelepciunea celor mari...

Ei, și-apoi?

Și-apoi, să nu cobor sicriu-n pămînt,
ci să-l ridic sus, peste lume,
cu toate mutele tremurătoarele, acuzatoarele
lui oseminte,
sunînd la fel armelor,
și să vă-ngrop sub luminile lor
asasini!

ION IRIMESCU — Miner

B.P. HAȘDEU - SCRIITORUL

B. P. Hașdeu a impresionat totdeauna, încă de la apariția sa în Moldova, în 1857, la abia 19 ani pînă la moarte și apoi în conștiința posterității pînă astăzi, printr-o personalitate surprinzătoare, extrem de vie și mobilă, aproape uluitor de multilaterală, tip exemplar al enciclopedistului. Caracterizările ce i s-au aplicat, au fost de aceea hiperbolice, scriitorul fiind prezentat ca un „fenomen", ca un „Cantemir al secolului al XIX-lea", ca un „spirit universal", ca un „enciclopedist de talie europeană", ca un „umanist comparabil cu Pic della Mirandola", ca o „columnă a Partenonului științei romînești". Și, fără îndoială, mulțimea și varietatea domeniilor în care a lucrat și creat — literatura cu aproape toate genurile și speciile ei, istoria cu diferitele ei ramuri, lingvistica, folcloristica, publicistica generală și politică, apoi — pe un al doilea plan — metafizica, filozofia istoriei, economia, științele juridice, uriașa muncă arhivistică pe care a desfășurat-o, sclipitoarele lui soluții și perspective pe atîtea tărîmuri — au îndreptățit, în bună măsură, elogiile ce i s-au dedicat. Enciclopedic și universal, dar neputîndu-și realiza decît parțial grandioasele-i visuri, Hașdeu s-a caracterizat singur, acceptînd epitetul ce i s-a aplicat cu intenții răuvoitoare: *„om-fragment"*. Scriitorul a adăugat totuși sugestiv: „De ce să nu fiu și eu un biet fragment? Fiecare fragment, însă, își are o misiune pe care o îndeplinește în sfera totalității".

Într-adevăr, Hașdeu a aparținut totdeauna acelui tip de ginditor și cercetător care, lucrînd pe ogorul strict limitat al unei specialități, n-a pierdut din vedere, niciodată, perspectiva ansamblului, chiar dacă aceasta n-a fost prea apropiată de adevăr.

Prolifica activitate și creație a scriitorului nu se explică însă numai prin aprinsa lui sete de cunoaștere și prin covîrșitoarea lui capacitate de muncă, ci și prin recunoașterea condițiilor obiectiv-istorice ale epocii în care a trăit. E necesar să cităm de aceea, neapărat, concepția sa despre personalitate, așa cum o înfățișat-o el în *Columna lui Traian*, în 1870: „O adevărată capacitate nu poate fi personală, ci este eminamente colectivă; ea cată să fie o putere reprezentativă în toată vigoarea cuvîntului", adăugînd apoi: „ea se pune totdeauna în cea mai strînsă armonie cu necesitatea secolului său și a națiunii sale; mai pe scurt ea este *servă*, în loc de a fi *domnă*". Și Hașdeu a mers chiar mai departe identificînd, în concepția lui despre personalitate, „o supremă lege", înregistrată la tot pasul „în filozofia istoriei".

Nu i se poate contesta scriitorului și cercetătorului meritul de a fi fost un astfel de *serv* al epocii sale și al unei „civilizații tinere", cum observa el, în cuprinsul căreia „talentele cele mai energice, unele mai bine, altele mai rău, se apucă de toate, dornice de a deschide toate ușile viitorului". Hașdeu s-a prezentat, de aceea, pe sine, cu drept cuvînt, ca un heliadist, în latura pozitivă a spiritului enciclopedic al lui Heliade, un [illegible] care a dus însă cu sine armele și idealurile primei jumătăți a veacului trecut și ale pașoptismului, pînă tîrziu, spre amurgul secolului.

Prodigioasa lui activitate, caracterizată printr-o dezlănțuire paralelă a tuturor forțelor sale efective și intelectuale în mai multe domenii deodată, alătură creația sa literară și artistică de cea de pe tărîmul științelor sociale ale istoriei, lingvisticii și folcloristicii, cu năzuința, vădită totuși, de a realiza un stil de muncă unitar, în ciuda varietății cîmpurilor de studii. Într-adevăr, cercetătorul oricît de superficial al operei lui Hașdeu, pri-

Al. DIMA

(Continuare în pag. 7)

ILIE CONSTANTIN

carnet de scriitor

MINERII ÎN ADÎNC ȘI LA SUPRAFAȚĂ

Prima intrare în mină s-a întîmplat într-o iarnă. O coborîre prin anotimpuri, lentă. Roțile vagonetelor goale alergînd prin magistralele miniere, apropiau și sugerau peisaje vegetale, către febra puternică a verii. Tinere torsuri încordau minerii în primul abataj adevărat în care am coborît, goi pînă la briu, ca de un negru seceriș, cu ochi și suris scînteietor, cu gesturi prelungindu-se departe în corpul pămîntului. Undeva ne întîmpina unghiul bărbătesc al trupului unui miner aplecat pe pîlhamer, atît de dăruit muncii sale, încît îți părea că dintr-o clipă într-alta brațele lui și el întreg vor pătrunde în peretele de cărbune. În altă parte, prietenul minerului — explozibilul — își impunea activa lui singurătate, dărîmînd gîndit, coloane de viitoare energie, în timp ce oamenii adăpostiți în așteptare puneau la cale noi înaintări.

De-atunci i-am întîlnit adesori, în adînc și la suprafață, pe minerii Văii Jiului (ori pe cei din Baia Mare din Moldova...) La Lupeni, în sectorul III, am avut revelația marelui abataj frontal unde lucrează brigada lui Sabin Ghioancă. Inteligent, calm, plin de inițiativă, comunistul Sabin Ghioancă își conduce prin cărbune brigada din succese în succese. Astăzi, Ghioancă și tovarășii săi sînt cunoscuți în întreaga Vale a Jiului. De la ei a pornit chemarea cu profunde rezonanțe în economia țării: „Nici un vagonet de cărbune rebutat pentru șist!" Toț aici, la Lupeni, muncește Andrei Nagy, miner vechi, un izvor de experiență pentru cei din brigada lui și pentru toată exploatarea minieră.

Valea Jiului știe să-și cinstească fruntașii. Numele și faptele celor harnici sînt amplificate de ea și se aud pînă departe, de-a lungul patriei. Bartha Francisc și Ion Cîslaru de la Petrila, Simion Petrie și Danciu Moise de la Lonea, Aurel Cristea și Francisc Kibedi de la Aninoasa, Hrișcan Vasile de la Uricani ori Huniady Ioan de la Vulcan, iată numai cîțiva din cei ce aduc în lumină întîile cărămizi ale industriei.

Minerii! Este emoționant orizontul vast pe care-l poți întîlni la acești oameni. Dacă în mină mișcările lor sînt împiedicate de limitele galeriilor și abatajelor, cît de necuprins se deschide în ei lumea, cu aspirații, universuri de cărți, planuri, omenie! La Lupeni am vizitat de cîteva ori cercul de artă plastică de la clubul „Minerul". Este de ajuns să privești compozițiile în tuș, ulei, acuarelă, inspirate muncitorilor din adîncuri de munca lor, pentru a înțelege cîte s-au schimbat pe aici, noile sensuri ale numelui de miner!

Munca minerului este azi ocrotită cu grijă. Mașini moderne prelungesc înzecit forța omului. Prin toate mijloacele, partidul și statul asigură securitatea și sănătatea minerilor. Există o verticală revelatoare a transformărilor ce au avut loc în munca și viața minerilor. Ea începe jos, în adîncurile abatajelor și se continuă prin scoarța pămîntului spre Soare.

În urmă cu un an și jumătate—doi, în mioul parc din fața clădirii administrative a minei Vulcan, un reporter a avut o surpriză edificatoare: printre rondurile de flori apăruse un mic „muzeu-expoziție" de unelte minerești, de toate felurile și vîrstele. Grupuri de mineri se opreau în fața ciudatelor, ridicolelor scule cu care scormoneau înaintașii lor pămîntul în urmă cu 30—50 de ani. Capetele lor se aplecau curioase să citească etichetele ce însoțeau „relicvele" de odinioară: „șteart pentru iluminat cu petrol" scria lîngă un rezervor rudimentar de tablă prevăzut cu un cîrlig; unui drug de fier care servea la perforarea manuală a găurilor i se spunea „fistău", iar alături era „trocul" — o lădiță de lemn cu minere. În ea se transporta cărbunele din abataj pînă la vagonet.

(Continuare în pag 2)

HORROR VACUI!

Dacă, odinioară, în fizică, descoperirea unor fenomene dusese la formularea unei întregi teorii despre „horror vacui", (spaima de vid) astăzi, „absența valorilor" din lumea occidentală a devenit și ea, chiar pentru adepții capitalismului contemporan, un leitmotiv al cugetării. Dezolată și neputincioasă, dar din ce în ce mai lucidă, această cugetare se exprimă, adesea, cu voce tare. „Principala boală a epocii noastre — se vedea nevoit să recunoască unul din ideologii burghezi — este absența valorilor... Această situație este actualmente incomparabil mai periculoasă decît a fost vreodată în istorie. Sîntem într-o situație în care vechile sisteme de valori nu ne mai folosesc, iar altele noi nu avem încă". (New Knowledge in Human Values, N.Y., 1959, p. VII).

Mărturisirea este semnificativă. Ea atestă nu numai dezechilibrul, hățișul de junglă în care traiectoria valorilor se întrețese confuz cu cea a non-valorilor, ruperea de tradițiile progresiste, ci și lipsa oricărei perspective de limpezire apropiată sau mai îndepărtată. Horror vacui!

Criza, adînc înrădăcinată, a luat forme caracteristice în domeniul eticii. Degringolada valorilor morale, manifestată în pierderea principiilor și a unor ideaturi înalte, în decăderea unor sentimente, în mistificarea conștiinței și declinul gîndirii a căpătat caracterul unei cronicități acute. Așa se și explică, printre altele, interesul deosebit al ideologilor burghezi pentru problematica eticii, autoamăgirile legate de încercările de a perfecționa individual uman.

Oroarea de „absența valorilor" etice a stimulat o întreagă literatură menită să rezolve „vidul".

Poziția idealistă ce caracterizează această literatură, desprinsă și în opoziție cu realitatea, este structural sortită eșecului. „Revoluționarea" persoanei, „ameliorarea" ei nu poate fi făcută din interior, în afara oricărei condiționări și determinări sociale, în contradicție cu această determinare. Omul, spunea Marx, este „totalitatea raporturilor sociale" și, ca atare, ridicarea lui ca individ nu este posibilă decît prin ridicarea societății. Această dialectică obiectivă, străină de ideologii burghezi, a fost, firește, respinsă de ei și înlocuită cu o utopie care, pierzîndu-și orice accente romantice, a devenit pur și simplu reacționară. Etica și principiile ei sînt deduse din experiența nemijlocită a subiectului, iar în locul principiilor raționale care să călăuzească conduita umană sînt așezate impulsurile iraționale, instinctive, ideile utilitarist-individualiste, sentimentele de frică și anxietate etc. Alteori, renunțînd la orice probleme practice ale moralei, eticienii burghezi se refugiază, formalist și anistoric, în discuții sterile asupra unor categorii etice pur autotelice, desprinse de istorie și societate.

Abordînd o problematică etică fundamentală, moraliștii burghezi de acest tip creează, relativ ușor, o diversiune nocivă. Modul „referat de a trata totul în abstracto este derutant, lăsînd posibilitatea să se creadă că acești ideologi sînt detașați de „pasiunile vieții și societății", de interese „înguste" de clasă, se situează pe o poziție „general-umană" existentă deasupra claselor. Că lucrurile stau altfel ne-o demonstrează cazul intuiționismului etic.

În etica burgheză contemporană intuiționismul și-a croit un drum tot mai larg, mai ales în Anglia și S.U.A. De numele acestui curent este legată, în mod frecvent, o „nouă etapă" în evoluția gîndirii etice burgheze, o nouă „metodă de definire a categoriilor etice".

Întemeiat de G. E. Moore, intuiționismul etic și-a cîștigat numeroși reprezentanți de mare suprafață: H. Prichard, E. Carrit, W. Ross, Ch. Brod, A. Ewing, O. A. Johnson ș.a. Poziția fundamentală a intuiționismului etic a fixat-o G. E. Moore într-o lucrare, rămasă carte de căpătîi și pentru cei mai noi adepți ai acestui curent, intitulată Principia Ethica.

Simțind, probabil, că se află în fața unei răspîntii, aceea dintre valorile care au fost dar nu mai există și între cele care nu există dar nici nu se în-

Dumitru GHIȘE

(Continuare în pagina 7)

EROI ȘI MASE

Ampla cronică a universului contemporan sătesc care este romanul *Cordovanii* de Ion Lăncrănjan, se află încă în faza lecturii de vreme ce ecourile literare nu au început să se ivească în presă. A înfrunta cele trei volume ale cărții, întins fiecare pe un număr de pagini egal cu al *Moromeților* sau al *Setei*, presupune efort și timp, fără să mai vorbim de cristalizarea noianului de impresii, după turburatul șir de întîmplări străbătut. Cititorii se vor simți fără îndoială recompensați în cele din urmă, la capătul lecturii — și chiar din belșug! — criticii nu vor întîrzia să exploreze analitic teritoriul acestei vaste construcții, însă deocamdată și unii și alții sînt în faza receptării ei. Rîndurile de față, care beneficiază de un contact mai vechi cu textul romanului, chiar pe parcursul procesului său de consolidare, își propun să înceapă discuția asupra lui nu cu aprecieri de ansamblu ci cu constatări și observații asupra uneia singure din multele sale laturi sau probleme: aceea a conceperii raportului dintre erou și mase.

Lae Cordovan este eroul central al romanului, dar el este și povestitorul întîmplărilor. Autorul îi creează însă personajului o situație atît de detașată față de cursul faptelor în care el este integrat, încît descoperim cu surprindere (și satisfacție) că pătimașul Lae, atît de personal în a-și trăi drama sa individuală, devine foarte obiectiv cînd vorbește despre masa de țărani din sat. Eroul utilizează cu obstinație formule ca „oamenii", „satul", „lumea", căutînd un suport poziției sale din ce în ce mai șubrede în raport cu masa satului; la început el găsește acest suport, în perioada cît drama sa parcurge etapele numite de Rebreanu în *Ion* „glasul pămîntului" și „glasul iubirii" — adică atunci cînd Lae luptă pentru partea de pămînt care i se cuvine prin împroprietărire, sau prin împărțirea loturilor părintești, și atunci cînd își apără dragostea, pe Parasca. În aceste momente, care coincid, pe planul vieții satului, cu interesele obștești, poziția eroului este una avansată, și Lae se află alături de elementele revoluționare: Pătru Pandurul, Mitru, Indreiu lui Susan și alții. Cînd el spune acum: „satul", „oamenii" — Lae aparține acelei părți a satului și oamenilor care declanșează și duc înainte revoluția populară, lichidînd ultimele resturi feudale. Dramatismul situațiilor pe care el le străbate este determinat în această porțiune a cărții de înverșunarea cu care personajul își urmărește cauza, mereu pe muchea foarte lunecoasă dintre dreptate și nedreptate. Se asociază în el conștiința acută a dreptății lui, favorizată de noile condiții politico-sociale din anii 1945—1948, cu o moștenire veche, a spiritului individualist al categoriei din care face parte — țărănimea mijlocașă. Îndîrjirea care-i stă în fire — nu numai lui, ci și celor cu care se înfruntă: tatălui și fratelui său în primul rînd — amplifică pînă la paroxism procesul, covîrșind parcă destinul Cordovanilor, ca și cum întreaga lor perspectivă ar trebui să se încheie, sau să continue cu conflictul între două tabere. Masa mare a satului, alcătuită din țărănimea mijlocașă, ne apare pe parcursul acestor momente împărtășind una sau alta din cele două poziții individualiste — a lui Lae sau a celorlalți doi Cordovani. Pozițiile lor nu sînt de fapt unitare, întrucît familia însăși e frămîntată de conflicte acute; totuși, ciocnirile în interiorul ei fiind de același tip, ea ne apare, în raport cu problematica social-politică primordială a epocii, ca avînd o unitate a ei. Grupul iremediabil, ajunge chiar la un impas care pare să sfărîme orice idee de unitate a categoriei sociale respective. Cordovanii stau de fapt sub semnul unui destin comun, ei verifică — prin îndîrjirea cu care-și apără poziția — falimentul unei întregi concepții, al unui mod de viață individualist, înfățișat amplu în literatura realismului critic. Cu atît mai tragică și mai sterilă apare [illegible] acestor personaje, cu cît ea mută aidoma vechile date ale problemei, cunoscute în Ion și Răscoala — le mută în cadrul și pe fundalul unor relații sociale schimbate, noi, care se închegă în sate și care contrastează imens cu conflictul Cordovanilor. Purtătorii acestor noi relații sînt comuniștii Pătru Pandurul, Mitru, Indreiu lui Susan și ceilalți. Caracterul contradictoriu al poziției lui Lae îl face ca, pe măsură ce energia lui crește în înfruntarea cu tatăl și fratele său, apropiindu-l de comuniști, totodată el să se depărteze, să se detașeze de aceștia prin obiectivul lui pur individualist. Lae Cordovan nu se identifică totuși cu masa mijlocașilor, în rîndurile căreia se petrec procese complexe de orientare spre poziția comuniștilor, de însușire a ideilor lor.

Autorul a încorporat, firesc, manifestări diverse ale masei, amintind și de crîncena dezlănțuire din 1907, în scenele de început, cînd țăranii se duc să ia în stăpînire moșia boierului (a ținut totuși prea mult la un anumit caracter insuficient diferențiat, al mulțimii în aceste episoade); a prezentat însă, cu precădere, comportările masei de țărani în perioada nouă, cînd diferențierile și dislocările în rîndul fiecăreia din categoriile țărănimii muncitoare, încep să se producă pe criterii politice, pe baza atitudinii față de realitatea în transformare. Lăncrănjan definește eroii și masa prin acțiuni și procese foarte complicate, — dar o face atît în raport cu valorile social-morale ale fiecărei categorii, cît și cu valoarea fundamentală a epocii noastre. Conflictele interne ale personajelor, ale grupelor sociale, din care ele fac parte, sînt confruntate cu drumul istoric general al țărănimii și, în această perspectivă, toate valorile sau nonvalorile capătă relieful cuvenit. În momentele cele mai dramatice ale zbuciumului lui Lae, cînd el e oropsit de părinte, de fratele mai mare, de autoritățile sătești unde se cuibărise clica de chiaburi, cînd, deci, cititorul simte o mai mare apropiere față de erou — el are totodată puternic senzația că personajul e pe o cale care nu poate, nu are cum să nu se înfunde, chiar dacă va căpăta pămîntul rîvnit. Aceasta pentru că Lae Cordovan ignorează adevărul istoric, adoptă o atitudine opusă categoriei sale sociale. În vreme ce masa mijlocașilor — în cele din urmă și tatăl și fratele său între aceștia — se îndreaptă către gospodăria colectivă, cel mai tînăr dintre Cordovani tinde să ia de la capăt o experiență dovedită falimentară încă prin bunicul și tatăl său.

Invers, în momentele cînd comunistul Mitru, militînd pentru înfăptuirea socialismului, nu este urmat încă de toți țăranii săraci și mijlocași din sat, tocmai atunci cititorul are mai acut sentimentul că acest Mitru irascibil și violent este mai mult ca oricînd, prin orientarea lui generală, prin obiectivele urmărite, reprezentantul celor mai bune tendințe și concepții ale masei, întruchipează drumul ei de viitor.

Procesul poate fi urmărit în episoadele mari ale cărții, sau în traiectoria personajelor pentru a releva cu consecvență, în cascada de contraste și înfruntări ale romanului, această biruitoare — dar foarte complexă și plină de greutăți — înaintare a noului, constituirea unor raporturi noi între oamenii satului, prin sfărîmarea pozițiilor individualiste.

Romanul Cordovanii execută adevărate tururi de forță în dezbaterea continuă a acestei probleme, fără să evite nici una din laturile și aspectele ei, în perioada 1944—1962 cînd se desfășoară întîmplările povestite. Se poate obiecta, chiar, că autorul a stăruit prea mult asupra aceleiași probleme din prea multe unghiuri, deși concluziile deveniseră clare mai demult, că a pus prea direct toate comportările și manifestările satului sub semnul acestei probleme. Este drept că modalitatea literară aleasă — povestirea la persoana întîia făcută de eroul principal — justifică ampla insistenta aplecare asupra aceleiași și aceleiași drame, deși în laturi diferite: drama pămîntului, a individualismului, a proprietății private, a iubirii stînd sub imperiul spiritului de proprietate. Este, de asemenea, drept că aceeași modalitate face ca masa însăși să apară eroului povestitor — oricît de detașat și obiectiv ar fi el față de faptele pe care le prezintă — mai cu seamă răspunzînd propriilor preocupări și dorințe din fiecare moment, Lae Cordovanu fiind tentat, în mod firesc, să reliefeze mereu acelea din reacțiile și comportările masei, care confirmă poziția lui, gîndurile lui. Toate acestea sînt adevărate, și bine realizate în carte. Totuși, o mai atentă, mai subtilă și mai continuă diferențiere a masei, pe parcursul momentelor capitale din roman — chiar în cadrul modalității utilizate — ar fi susținut mai bine pozițiile eroilor avansați, ar fi relevat și mai pregnant procesul de dezvoltare a noii conștiințe a țărănimii și rolul factorilor revoluționari din lumea satului. O astfel de diferențiere ar fi adus contribuția la nuanțarea și mai complexă a unor scene și tablouri fundamentale din roman. Chiar în ultima parte a întîmplărilor, în cadrul gospodăriei, s-ar fi putut reliefa încă mai pregnant ciocnirile noi care se nasc, în procesul de consolidare a vieții socialiste, alături de felul cum evoluează (schimbate și diminuate în noile condiții), vechile conflicte și mentalități ale oamenilor din sate.

Apariția romanului *Cordovanii* va prilejui, cum spuneam, ample analize și dezbateri care vor pune în lumină numeroase alte laturi ale cărții. Ceea ce se poate spune însă de pe acum, cînd cartea abia a ajuns în vitrinele librăriilor și sub ochii cititorilor, este că puternicul ei edificiu se impune ca o reușită certă, consacrind un scriitor de mari și autentice resurse.

Mihai GAFIȚA

DEMIAN
Floarea soarelui

Sesiunea Consiliului de conducere al Comunității Europene a scriitorilor

La Clubul Scriitorilor din Leningrad s-a deschis luni 5 august sesiunea Consiliului de conducere al Comunității Europene a scriitorilor, consacrată problemelor romanului contemporan.

La sesiune participă romancieri de seamă și critici literari din aproape toate țările Europei.

Uniunea Scriitorilor din Republica Populară Romînă este reprezentată la această întîlnire de academicianul Mihai Beniuc, Președintele Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Titus Popovici și Ov. S. Crohmălniceanu.

Lucrările sesiunii au loc la Leningrad pînă la 8 august urmînd ca în continuare să se desfășoare la Moscova.

Sesiunea a fost deschisă de Giuseppe Ungaretti, președintele COMES. Participanții la întîlnire au fost salutați de Mihail Șolohov. El a declarat că sarcina care stă în fața literaților este „de a găsi un limbaj comun pentru a sluji oamenilor și cauzei păcii".

Vorbitorii care au luat cuvîntul la ședința de dimineață au aprobat cu căldură încheierea Tratatului cu privire la interzicerea experiențelor nucleare.

În continuare a luat cuvîntul Giancarlo Vigorelli secretarul general al COMES, care și-a consacrat cuvîntarea noilor sarcini ale comunității așa cum decurg din statutul ei. Vigorelli s-a pronunțat pentru o largă dezvoltare a contactelor organizației COMES cu organizații scriitoricești similare din alte continente.

Lucrările sesiunii continuă.

CARNET DE SCRIITOR

(Urmare din pag. 1)

Organizatorilor „expoziției - muzeu" li s-a părut de prisos să mai alăture vreo etichetă cu denumirea și întrebuințarea noilor unelte. Erau acolo ajutoarele de zi cu zi ale minerilor de azi: lămpi cu acumulatori sovietice, lămpi electrice de piept, lămpi electropneumatice pentru iluminatul abatajelor, perforatoare electrice, ciocane pneumatice de abataj, susținătoare pneumatice pentru perforare, echipament de protecție, și atîtea altele. N-au putut fi aduse, desigur, în micul muzeu, locomotivele electrice cu troleu și acumulatori care cutreieră minele de la un capăt la altul, ori kilometri nesfîrșiți de transportoare cu raclete (sărmane, chinuite trocuri de altădată!), baia cea nouă a minerilor cu peste 2500 locuri, ventilatoarele, împingînd prin galerii, ca niște plămîni uriași, milioane de metri cubi de văzduh proaspăt.

Am amintit mina „Vulcan", care a stat timp de două decenii închisă și părăsită, socotită ca „nerentabilă" de capitaliști, pînă cînd, în 1949, o stea roșie s-a aprins în vîrful puțului „7 Noiembrie". Cît s-a schimbat și s-a mărit Vulcanul de atunci încoace! În mina aceasta se doboară acum recorduri de invidiat: în 1961 brigada condusă de Martin Vass, săpase într-o lună 151 metri liniari de galerie dublă, un rezultat deosebit la înaintări. În octombrie 1962 realizarea brigăzii Vass era depășită de echipa lui Augustin Demeter de la mina Dilja, care reușise 254 m. l. de galerie dublă. Cu cîtva timp în urmă o brigadă de la Vulcan („Brigada 6 August") a împins acest record la o cifră altădată imposibil de imaginat: 341 metri liniari! Este o realizare excepțională. Iar în urma acestor oameni, la orizontul 480, vin galerii și abataje noi, ca un triumf al cărbunelui sub brațele harnice de miner!

...Întotdeauna mi-am închipuit industriile ca pe niște nivele de clădire ce se pierd în văzduh; iar în adînc — temelie statornică, vitală — munca minerilor. Poate de aceea năzuind odată cu cei din primul schimb spre „ziuă", îmi părea că prin tunelul răzbit din ființa minei în lumea de soare ies trenuri, nave fără de număr.

Căci gura minei este totodată poarta de intrare a oricărei industrii.

Ilie CONSTANTIN

Poșta Redacției

JULIA BACU (București). Există, fără îndoială, un anumit freamăt liric în versurile dvs. Dar ele denotă, deocamdată, și nesiguranță, lipsă de experiență, naivitate. Studiați și exersați mult și țineți-ne la curent.

N. BĂRBULESCU (Craiova). Într-adevăr, în „Iubire" se văd mai bine unele însușiri ale condeiului dvs.: claritate, sobrietate, precizie. Dar tot aici se văd și neajunsurile (și mai ales în „Recunoaștere"): Uscăciune prozaică, lipsă emoției, a vibrației lirice, sărăcie a expresiei și a imaginii. Trebuie să citiți și să exersați mult, păstrînd mereu legătura cu cenaclul și trimițîndu-ne din cînd în cînd cele mai bune rezultate.

REGVALD M. RICHARD (Iași). Traducerile trimise sînt în general îngrijite, fidele. Deocamdată, însă, ele nu intră în cadrul preocupărilor noastre apropiate. Le păstrăm totuși pentru vreo ocazie potrivită.

FRANCESCA RICINSKI (Iași). Sînt versuri și imagini frumoase, idei poetice clare și generoase în manuscrisele pe care ni le-ați trimis. Mai ales în „Plenitudine" și în „Intersecție". „Menire" e cam schematică, uscată, iar „Vîrf de pensulă" e plin de diminutive și de dulcegării excesive. Feriți-vă de epitete verbale fără substanță, de locuri comune și prozaisme. Vă așteptăm cu texte din ce în ce mai bune.

MARIA CHIOREANU (București). Un ton grav, reținut, sobru, evocator, dă manuscrisului dvs. o notă personală. Sînt însă și imperfecțiuni tehnice și poate prea multă tristețe și nostalgie. Dar, dintr-o singură poezie, e prea de vreme să ne facem o părere. Mai trimiteți.

MIRCEA MANOLESCU (Baloteștii). „Nepoțica" are unele calități, mai ales concizune, un vers curgător și clar. Prin toată alcătuirea ei însă, e potrivită mai degrabă la o publicație pentru cei mici.

EMIL CERBU (Sighișoara). Trebuie s-ajungeți să stăpîniți foarte bine mijloacele literare, limba, ca să puteți realiza traduceri bune. Deocamdată cele trimise cam lasă de dorit, deși nu sînt lipsite în genere de fidelitate. E bine să căutați; oricum, acesta e un exercițiu foarte util pentru evoluția dvs. ca poet sau ca traducător.

MANOILESCU HRISANT (București). Ceea ce ne-ați trimis sînt exerciții stîngace, de început, din care nu se pot trage concluzii certe asupra posibilităților dvs. E necesar să munciți, să studiați mult, ca să vă puteți apropia de sferele, deocamdată încă foarte îndepărtate, ale culturii, ale poeziei. Răspunsurile noastre la „poșta redacției" întîrzie uneori, din pricina mulțimii scrisorilor care ne sosesc. Aceasta este și cauza pentru care nu putem răspunde întotdeauna individual și mai amănunțit corespondenților noștri. Discutăm mai pe larg, deobicei, cazurile care merită acest lucru. În general, tot din motivele arătate mai sus, nu putem răspunde la domiciliu. Liciu Nistor (Sinaia), Ion N. Tudor (*Apostolache Ploiești*), Neculai Constantin (*București*), Brăescu Constantin (*Ploiești*), Eugen Ardeleanu (*Tg. Mureș*), Ionel Tîrăpoancă (*Craiova*), Vasile Pătru (*Craiova*), Victor Val (*Timișoara*), Fără nume (*Loco*), F. Bălănescu (*București*): *E prea puțin ceea ce ne-ați trimis, ca să ne putem face o părere clară. Sînt unele semne bune. Mai trimiteți.* Mihai Munteanu (*Cordăreni-Suceava*). *Cea mai reușită ni se pare „Este o clipă"... și anume prima parte, scrisă într-o tonalitate sumbră. Replica optimistă ce urmează, în partea a doua, nu e de aceeași calitate, folosind multe imagini tocite, convenționale, și rămînînd în general mai puțin convingătoare. Mai trimiteți.* M. UNGUREANU (*Izvorul alb*), OCT. ULMEANU (*Deva*), IOAN DOBROVICI (*Lugoj*), ARISTICĂ BĂGHINĂ (*T. Severin*), A. TUFAN BRANIȘTE (*București*): *sînt compuneri cuminți, îngrijite, vădind oarecare sensibilitate și îndemînare, dar neizbutind încă să depășească un nivel mijlociu, modest. Mai trimiteți din cînd în cînd ceea ce considerați mai bun.*

ILIE CONSTANTINA (Baia Mare). În „Locul" și „Vino" sînt și versuri pline de emoție și imagini reușite, pe lîngă multe semne ale lipsei de experiență. Se poate observa de pe acum o anume risipă de imagini și o preocupare încă redusă pentru organizarea artistică a poemului, a versurilor. Dar, firește, din puținele lucruri trimise, încă nu ne putem face o părere clară. Mai trimiteți, așadar, Epigramele sînt mai puțin reușite.

ION VALENTIN NISTOR (Fălticeni). Din păcate, n-am putut descifra mare lucru din manuscrisele dvs. aproape ilizibile. De aceea nu vă putem spune nici o părere deocamdată. Găsiți mijlocul de a vă face textele ceva mai citețe.

PAVEL MIHAIL RUSSU (Brașov). „Vaca și pictorul" e ceva mai închegată, avînd totuși multe stîngăcii și naivități în versificație. Sensul fabulei, morala, deși nu sînt tocmai originale, merită să fie valorificate mai bine, într-un vers mai viu, mai curat, mai poetic. E bine să studiați atent tehnica marilor fabuliști vechi și noi. „Frunza și automobilul" e mult mai slabă și ca idee și ca realizare.

F. VASILESCU (București). Sînt unele semne bune. „Desgheț" e ceva mai limpede, vădind sensibilitate și unele aptitudini lirice. E totuși prea puțin ce ne-ați trimis ca să ne putem forma o părere. Mai trimiteți.

Dumitrescu-Rizicanu-Argeș, V. Turea (*Suceava*), I. C. Topalu (*Hîrșova*), Buciumeanu C. Doinescu (*reg. Brașov*), Constantin M. Pădureanu (*București*), Petrescu Gheorghe (*Tr. Măgurele*), Ionel Vrăjitoru (*Constanța*), Spermeac Petru (*Bocșa*), Luna din Constanța, St. Kosimbescu (*București*), Beșleagă Gheorghe (*Sibiu*), Gh. Bogza-Caraiman (*București*), Chihaia Costache (*Ștefănești-Botoșani*): *N-am putut alege nimic din din ce ne-ați trimis. Din păcate, nu se pot observa pînă acum indicii de înzestrare literară.*

C. BOGDAN (Sovata) — Nu este de competența noastră să dăm asemenea avize ca acela cerut de dvs. Adresați-vă forurilor respective locale. În ce privește manuscrisele trimise, vă putem spune că ele nu dovedesc, din păcate, nici un fel de calități literare.

T. ARIEȘEANU (Rîșnov) — O intenție nouă, interesantă, dar încă nerealizată deplin, se vede în „Peștera". „Mama" e lucrul cel mai bun pe care ni l-ați trimes. Limpede, densă, fără zorzoane, ea vă indică drumul pe care trebuie să stăruiți.

VALENTIN IONESCU (Oltenița). — Articolul la care vă referiți reprezintă o opinie personală, cu care puteți să fiți de acord sau nu. La întrebarea „ce prețuiește lumea mai mult?", răspunsul e de la sine înțeles: poezia adevărată, indiferent dacă e scrisă în vers clasic, sau liber. Din cele trimise de dvs. în ultima vreme, nu putem reține nimic. Nu se vede nici un progres. Sonetele sînt slabe, uscate. Ar fi ceva în „Triumful muncii", dar tot promisiuni vagi.

Geo DUMITRESCU

cronica literară

AL. I. ȘTEFANESCU

AL CINCILEA ANOTIMP

După „Să nu fugi singur prin ploaie", povestire apărută cu cîțiva ani în urmă, despre Al. I. Ștefănescu s-a scris că preferă narațiunea cu întîmplări trepidante, rulate în ritm cinematografic. Mai tîrziu, alte schițe și fragmente din noul roman au impus o răsturnare a clasificării. „Al cincilea anotimp" dezvăluie o proză de elaborări minuțioase. De la început cititorul constată rețeaua deasă de fire care compun nervurile cărții, raporturile complexe și nuanțate între personaje. Cristalizarea lor rezultă dintr-o logică a acumulărilor. Se remarcă lipsa de grabă, detașarea în relatare, dozarea esențialului, prin repetiții, ramificări adiacente, minime depistări, cu năzuința de a urma firescul vieții.

Nu știu însă dacă dificultățile debutului de romancier sau o optică nesigură, explică defecțiunile de construcție destul de iute vizibile. Undeva se resimte o ezitare. Ce tip de narațiune evidențiază „Al cincilea anotimp?" Prin extindere, romanul capătă trăsături de frescă, tinde să fixeze un tablou al multor categorii sociale. Acțiunea cărții cuprinde ultimele luni ale celui de al doilea război mondial și apoi prima etapă din lupta pentru refacerea economiei naționale și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare. Cititorul parcurge medii diferite, asistă la momente ale rezistenței antifasciste, la deruta cercurilor guvernante burgheze, și, după Eliberare, la marile demonstrații de masă inițiate de partidul comuniștilor ca răspuns la manevrele trădătoare ale reacțiunii. Deși niciodată narațiunea nu coboară sub o limită onorabilă, nu toate zonele aflate în observație sînt descrise la fel de convingător. Din paginile consacrate momentelor de acțiune revoluționară desfășurate în fabrici, de organizare a gărzilor patriotice, prea puține adaugă date originale în comparație cu romanele precedente. La intervale, autorul readuce pe primul plan, o familie de tineri muncitori — Constantin și Stanca — ceea ce determină o anumită turnură în desfășurarea acțiunii. În biografia lui Constantin, este urmărită radicalizarea atitudinii de la flăcăul sfios, cam greoi și naiv pînă la luptătorul energic, de o luciditate matură. Numai că, detaliile subliniate, nu realizează încă un caracter complex.

Mult mai nuanțat și mai veridic e conturat destinul unui tînăr intelectual, Justin Rădulescu, atras treptat de mișcarea revoluționară. De altfel prin unghiul din care e întocmit romanul, el deține un rol principal în compoziție, un rol oarecum autonom. Pînă la urmă rămîne impresia că Al. I. Ștefănescu nu s-a hotărît ferm ce să aleagă: zugrăvirea detailată a tuturor categoriilor sociale, într-o perioadă de răscruce, ca un fel de cronică a întîmplărilor, sau pornind de la destinul unui erou, să cuprindă în sfera romanului numai ceea ce depindea de această temă. Nu fiindcă s-ar sustrage unor norme de construcție, nu fiindcă n-ar fi posibilă o interferență a planurilor. Senzația că autorul a șovăit între mai multe posibilități provine după lectură din tratamentul disproporționat aplicat unor episoade, din inegalitățile flagrante între ele. Și în „Primele bucurii", de pildă, Fedin stăruie asupra avatarurilor lui Pastuhov, rezervînd multe pagini drumului său spiritual spre clarificare. Cînd deschide însă aria acțiunii, ca să îmbrățișeze alte sectoare de activitate, scriitorul creează tipuri memorabile — Chiril Izvecov, Ragozin etc. — și rezolvă irepreșabil raportul hotărîtor în romanul cronică, între destinul individual și fundalul social-istoric. Cred că Paul Georgescu are dreptate, semnalînd o deviație în compoziția unor romane, care încep prin a explora în profunzime o porțiune a realității și apoi, pe neașteptate renunță la observația verticală, amplifică prea rapid cadrul acțiunii, introduc noi personaje și noi situații, folosind imagini convenționale. Observația că Al. I. Ștefănescu s-a lăsat tentat la un moment dat de soluția romanului frescă, neprevăzută inițial, există în cronica din „Romînia Liberă".

După o investigație mai atentă se poate conchide că focarul, centrul de greutate al romanului rezidă în drama lui Justin Rădulescu. Însușirile certe de romancier ale lui Al. I. Ștefănescu apar în intuiția reacțiilor subtile, în meticulozitatea și răbdarea cu care sînt expuse meandrele existenței eroului.

Cine este de fapt, Justin Rădulescu? Un tînăr care se dedică studiilor de filozofie, cu o minte ageră, harnică, avidă de înțelegere. Cinstit, decis să ducă o activitate constructivă, el simte o repulsie în fața obscurantismului, care domină curentele ideologice ale vremii. Ceea ce îl dezgustă sînt stupidele principii de viață promovate de intelectualitatea burgheză dar, rătăcind printre huligani, filistini și nevropați, Justin Rădulescu adoptă o atitudine de pasivitate. Nicăieri nu este mai perspicace Al. I. Ștefănescu ca în sugerarea stării de spirit a eroului, amestec de scîrbă, de plictiseală, de apatie. Căci Justin Rădulescu se află într-un fel de letargie, tălmăcită de el, drept un rodaj prelungit, ca o stratagemă spre a-și liniști conștiința cu ideea că proiectele mari pot fi amînate pentru mai tîrziu. Fidel observației realiste, autorul nu-și cruță eroul, nu ocolește aspectele penibile.

Ofițer, de rezervă, mobilizat în timpul războiului, dar în spatele frontului, tînărul se complace o vreme într-o existență din care au dispărut țelurile înalte. Singura lui preocupare devin experiențele amoroase, în urma cărora, își face o părere și mai rea despre lașitatea și micimea sa sufletească. Plimbările pe domeniile „reședinței" militare de la Pohaba-Rudolf, unde fusese concentrat, tactica de care trebuia să uzeze ca să evite confruntările sentimentale, monotonia conversațiilor cu ofițerii la popotă pe fundalul veștilor de pe front și al mizeriei satului, — iată priveliștea pe care Al. I. Ștefănescu o desenează ingenios.

Împrejurările grele prin care trece, împrejurări determinate de război, de teroarea fascistă, clatină însă neutralismul politic al eroului. De la o viziune a resemnării în care chiar căutarea morții i se părea o ieșire, tînărul străbate o fază de regenerare, găsește un obiectiv de activitate, un ideal. Autorul are curajul — lăudabil — de a apela la limbajul abstracțiunilor ca să indice resorturile transformării pe plan spiritual. Eroul își analizează faptele și cugetările, le supune unui autocontrol, al rațiunii, din ce în ce mai sagace. Tînărul filozof descoperă, ca o revelație, marxismul și admiră rigoarea lui științifică, caracterul creator, revoluționar. Al. I. Ștefănescu a înțeles că o caracteristică a omului contemporan este setea cunoașterii, interesul pentru politică și filozofie, pentru problemele științei. Nici nu se poate petrece o metamorfoză reală în destinul unui ins cu preocupări intelectuale, fără lungi colocvii, fără deslușirea unor dileme ale spiritului. Justin Rădulescu poartă dese dezbateri teoretice sau se consacră meditațiilor filozofice. Chiar unghiul de observație al cărții este cel prielnic reflecțiilor, asociațiilor de ordin spiritual. Peisajele, caracterizarea fizionomiilor, notarea reacțiilor sufletești implică în roman, observația intelectuală.

Firește, Justin Rădulescu traversează și situații de viață apte să-i modifice optica. Observă degradarea morală pe care o provoacă teroarea fascistă și corupția, admiră, după Eliberare, uriașul avînt politic al maselor, ia parte la întîlniri cu muncitorii. Concomitent cu clarificarea sa spirituală el înlătură și minciuna care guverna viața sa sentimentală. Se destramă astfel sentimentul vinei sale difuze, bine intuit de scriitor (raportul dialectic între apatie și conștiința responsabilității). Cel mai stăruitor amor fusese cu o femeie căsătorită, care cîștiga averi fabuloase prin patronarea mai multor fabrici. Din inerție, Justin Rădulescu acceptase un timp întîlnirile cu Georgeta Vilsan, ca apoi să constate stînjenit prăpastia care se adîncea între concepțiile lor de viață. Tipul Georgetei Vilsan se distinge net în roman. O femeie calculată, viguroasă, căreia îi place să conducă — are voluptatea de a porunci —, își construiește cu o oarecare umilință o oază de mîngîieri și gingășie — întîlnirile cu Justin Rădulescu, — sustrasă astfel cîteva ore dintr-un mecanism auster: întîlniri de afaceri, dispute încordate, ocupații bărbătești, jocul de cărți prelungit pînă în zori, cu senzații violente, cu țigări și alcool. Evaziunea e iluzorie fiindcă și amorul ea îl concepe dintr-o optică de proprietar și totul se încheie falimentar.

Totuși premizele puse interesant în roman nu-și găsesc o dezlegare, pe potriva lor, cum remarcă și Ion Lungu în „Tribuna". Nici frămîntările lui Justin Rădulescu nu se limpezesc integral pe planul lor de manifestare. De la o înfruntare inițială de concepții, de sentimente, subit, narațiunea alunecă spre episoade de dinamică spectaculoasă. În final, lucrurile sînt precipitate. Survin numeroase coincidențe. La Pohaba-Rudolf, Justin Rădulescu jignise o fată, care se îndrăgostise prea încrezătoare de dînsul și descoperise din întîmplare, jocul său duplicitar. Xenia reapare tocmai în uzina patronată de Georgeta Vilsan și cunoaște de la început chiar pe amicul lui Justin, muncitorul Constantin. Porniți în munca politică în vederea reformei agrare, Justin și Constantin acționează pe pămînturile care aparțin aceleași Georgeta Vilsan. În contrazicere cu descrierea realistă, verosimilă, folosită în genere de autor, în capitolele de încheiere precumpănesc invențiile arbitrare. Transpare aici și un alt aspect: excesul de sistematizare, predilecția autorului pentru dispuneri prea cerebrale, construcții care nu se înrădăcinează destul de bine în planul vieții reale (în acele cazuri se pornește mai mult de la ceea ce ar trebui să fie personajul, de la componentele lui stabilite în laborator).

Ca o viziune cu intenții simbolice asupra timpului, al cincilea anotimp fiind o ieșire dintr-o ordine lîncedă, necreatoare, un început de epocă nouă, romanul înscrie o experiență valoroasă în trasarea drumului unui intelectual spre revoluție sub influența fecundă a ideilor comunismului.

S. DAMIAN

Dimineața

Își încordară arcul de diamant Carpații
și semiciclul zilei, iubindu-mă, porni
turnîndu-mă în aur, înobilînd structura
metalelor în revărsat de zi.

Cum aparține vara, orbitei pămîntene,
și timpului, înaltul, secunda de rubin,
și soarelui lumina și focului căldura
tot astfel eu Partid îți aparțin.

Destin adolescent

Toamna cînd visele îmi ară
memoria c-un plug suav
și se încarcă de emoții
rotundul meu obraz moldav,

elastice aripi vrînd parcă
în cerc vibrat să desfășor,
ca un arcaș îmi sprijin trupul
de arcul vîrstei, gînditor.

Și brusc îmi fulgeră făptura
săgeata unei amintiri
lansîndu-mi inima de-a lungul
neînceputelor iubiri...

Și zilele-mi transfigurează
săgeata unui sentiment
lansîndu-mi inima de-a lungul
destinului adolescent.

Călătorie într-o frunză

MOTTO:

● *Toamna iar mi-aduce semnul dulce — înzadarului*
Dragostea ta pentru mine
ca frunza arțarului.

Gîndurile înnoptară...
Inimă, te las să pleci
călătoare într-o frunză
pe nervurile poteci.

Te arată și pulsează
lîngă vadul sevelor
unde-o nimfă vegetală
își afundă un picior.

(Vine toamna și-o să cadă...
Și pleoapa mea în care
i-am păstrat profilul tînăr
fără veste va tresare...)

Cîtă trudă minerală
și ce cosmic apogeu
în acest tărîm de-o vară
ce-l străbate pasul meu!

Vara mi-a ivit de-a lungul
visului-meridian
un arhipelag de inimi
în ocean aerian.

★

Zorii filfîie din aripi.
Inimă de unde vii?

. . . . . .

Mă lovi în piept o frunză
și-ncepui o nouă zi.

Meridianele patriei

Meridianele patriei trec prin visele nou-născuților
adormiți la umbra dulce a sînului mamei,
prin inima îndrăgostiților, prin gușile privighetorilor,
și de multe ori prin inima tare
a cîte unui copac întîlnit în drum fără veste.
Ușoare, neauzite, ele leagă întîmplări și cuvinte,
norii din goană prinzîndu-i,
rotindu-i deasupra cîmpiilor,
fluturînd în ierbile văilor
coamele vîntului,
orientînd către vară zilele, nopțile,
drumul pe boltă al soarelui rotunjindu-l:
Nimb boreal încununînd un anotimp
ce nu apune niciodată

Ritm

Fratelui meu mai tînăr

Și copilăria și adolescența
mi le-ai cucerit încrezător.
Respirarea ta o simt în spate
împingîndu-mi anii mai departe
dincolo de vîrsta care ne desparte
– interludiu tulburător –
între gura mea dogorîtoare de cuvinte
și surîsul tău adolescent,
între o aducere aminte
și secunda devenind prezent.

Îmi ascut auzul să te-aud mergînd...
Pașii mei te cheamă. Pașii tăi răspund.

Confesiune

I

Un tren se pune-n mișcare. De la geamul acesta
voi vorbi ca un om simplu
care și-a scos platoșa de metafore
și și-a pus-o deoparte.

Cum mă numesc? Oh, iertați-mă!
După ce ai început să vorbești
numele tău îți pare străin oarecum
sau rămas undeva în urmă
căci sufletul mereu mișcător și cîteodată nostalgic
nu-l voi putea opri niciodată definitiv
în cuvinte.

Și totuși ades în cochilia cîte unui cuvînt
inima mea palpită asemeni
galaxiilor dragostei în trupul
reginei adolescente
a unui stup de albine;

asemeni ghindei în care stejarul nerăsărit
începe să-și miște veacurile
și din arcul echinoxului zboară pe rînd
zilele celei dintîi primăveri...

Buze aprindeți-vă! Vocea-mi răsunătoare
să coloreze silabele dîndu-le timbrul și patima
sîngelui meu și setea magnetică
a ochilor cu care privesc zilnic lumea
(calm, gînditor, iubindu-i înfățișările
vrednice de dragoste, într-adevăr).

II

Vă spun deschis:
nu-mi plac unii oameni
care tărăgănează între două pauze stătoase
cuvintele lor lipsite de virilitate.

Nu-mi plac nici oamenii
fără temperatură constantă
și care asemeni reptilelor
o împrumută pe aceea a nisipului.

Am față de ei curiozitatea copilului
care demontează o păpușă să vadă
ce are înăuntru de spune neapărat: ma-ma
dacă o apeși numai puțin...

III

Eu brațelor mele le spun: desfaceți-vă
și îmbrățișați dealul cu oameni și arbori
din fața voastră,
și respirației îi poruncesc să devină
respirația țării,
și inimii îi spun: goana sîngelui tău
să întreacă vuetul Dunării...

IV

Iar dacă uneori sînt trist și-n tîmple
pulsul îmi bate-un vers durut, de dragoste,
tristețea mea nu e atunci tristețea
cu diademă de planete moarte
a sorilor fosili alunecînd
pe o orbită ostenită și nesigură
ci bărbăție comunistă în mîhnire
și fulger lung și salt peste tristețe...

Mă aplec să îmbrățișez pămîntul și pletele
îmi curg peste ierburi topindu-se
de-a lungul potecilor.
Și pînzele ploii de iulie
se-aștern pe harta trupului meu,
înflorindu-mă.

V

Cititorule, viața mea a trecut în cuvinte
și în miezul lor arde o singură inimă.
A ta. A mea. A Istoriei.

E o amiază a cuvintelor trecînd
prin arcul de triumf al buzelor.

Amintindu-mi de Homer

Cîntînd își deschidea poetul
hotarele destinului.

Desprinși din cîntecul-inel
văzduh și ape împînziră
suavii zei pe care el
avea îi isca din liră.

Sfioase nimfele-fecioare
își ascundeau rotunzii sîni,
cirezile de minotauri
pășteau domol printre salcîmi

Dar sus în zborul lui frenetic
lovit de-al fulgerelor vaer
un zeu pe jumătate sunet
înnebuni de-odată-n aer.

Atunci crescu un joc pe care
nimic nu-l mai putea opri:
Elena deveni frumoasă
și Paris se îndrăgosti.

Triremele o iau la goană
pe mări și iată grecii mor.
Irup vulcani de sînge proaspăt
din craterele anilor.

De-atunci ades pe-nsîngerate
culmi ale unui timp flămînd
lipindu-și frunțile de scuturi
poeții au cîntat plîngînd.

E pace azi. Doi lei albaștri,
vecini, pupilele îmi sînt
supraveghind pînă departe
orbita dulcelui pămînt.

Mi-a înfrunzit un braț din umăr:
ramură svelță de măslin.
Dar, Ares, tu să iei aminte:
cellalt pe pavăză-l mai țin

și liniștit, văd cum te nărui
în propriu-ți strigăt abisal:
aripile în unghi de moarte
și inima în punct final.

Implinire

Aerul din preajma ta e nemișcat,
nemișcată marea dincolo de umerii tăcuți.
Vulturii lansîndu-se-n amiezi
chipul mi-l vor desena în aer.

Căror orizonturi m-a trimis
dragostea topindu-mă în ore?
M-a furat un anotimp ciudat
și nu-mi seamănă o zi cu alta.

Era freamăt, erau valuri și acum
doar atracția pămîntului o simt
cum o simte floarea cu o oră
înainte de-ai cădea petalele.

Nu îmi cere să alung tăceri
astăzi sînt departe de cuvinte
printre strigătele nerostite
trec cu arcul buzelor închis.

Uite zorii. Timpul coace-n noi
clipa fericirii arzătoare.
Vara crește. Ceru-și mută zilnic
ora răsăritului de soare...

Din balconul iubitei

Prinde-mă noapte în brațe
coapselor tale li-e dor
de faldul zăpezilor albe
foșnite de vînturi ușor.

Dar iată solstițiul coboară,
arborii prind a-nroși
și-o iarnă întreagă mireasă
noapte de noapte vei fi.

Vom trece de mînă prin inima
septentrionului și
în Părul Berenicei topindu-ne
spre ziuă vom asfinți.

Romanță fără sfîrșit

I

Eram prea tînăr și tăcut
și te visam aproape zilnic...

De-atunci în anotimpuri, ritmic
te-am regăsit și te-am pierdut.

Vreau să am optsprezece ani
și să iubesc întîia oară
aceiași umeri diafani
robind un asfințit de vară
evaporat aproape-n ani.

Iubirea arbore ciudat
cu flori albastre carnivore
în trupul meu a navigat
asemeni timpului în ore
zile și luni neîncetat.

II

Solstițiul trecu în zbor
și tu iubirea mea dintîi...
eram un plop tremurător:
rămîi frumoasa mea, rămîi.
Și era toamnă-ntîmplător...

Mi-ai nălucit pe urmă iar
și-asemeni lui Avesalom
prinzîndu-și părul de-un stejar
legai destinul meu de om
de brațul tău imaginar

ca de un ram necunoscut.
O, și ades te-am întîlnit
printre clădiri și nevăzut
strada Cuțitului de-Argint
memoria mi-a străbătut.

III

Tu, iulie cadran de foc
colină galbenă-a tăcerii
iubirea mea din loc în loc
a ars pe miriștile verii
și iarăși a crescut la loc.

Ivindu-se din limpezi căi
din însorițele corole
a unor depărtate văi
Ana zidarului Manole
lung mă privea din ochii tăi.

O, tu păr galben-cînepiu
cea mai înaltă dintre stele
din cîte constelații știu
în flacăra iubirii mele
și eu am fost zidit de viu.

Fie să nu știu altă zi
să fiu de Dîmbovița smult
și mult purtat spre miazăzi
de nu te-am fost iubit mai mult
decît pot oamenii iubi...

Tu ești un astru plutitor
spre care tot alerg și nu viu
căci mersul mi-e amăgitor.
Mie-mi fu dat destin de fluviu
și brațe de înotător.

Mie-mi fu dat destin de fluviu...

Tu ești un astru plutitor...

Argeș 1963

Argeșul îmi păstrează încă pe maluri
urmele tălpilor goale de cînd fui copil
și mă scăldai pe sub poduri, ivindu-mi din apă
chipul topit în surîs volatil.
Argeșu-i drum. Prin el alunecă timpul
întîlnindu-mi cuvintele, care, demult le-am rostit
cu o voce vecină cu-a vrăbiilor, ori poate mai pură
dar plină oricum de același văratic palpit.
Zîmbetul meu de atunci se face lumină,
amintirile sunete, vocea devine amiază.
Odată cu Argeșul, mîinile oamenilor
copilăria mea o captează.
Și iată viața mea iar își învolbură vîrstele,
anii respiră din nou din oglinda memoriei,
bătăile inimii lăsate în urmă roti-vor
turbinele svelte ale istoriei.
Peste șei de coline și tăvi de podișuri sculptate-n
aramă, de rîuri și iazuri, primăveri și zăpezi,
peste văi deschizînd orizontul sub linia căruia
alte orașe și coame de dealuri visezi,
peste lacuri alpine în care tu soare, te nărui,
de asupra cărora zilnic te-aprinzi și te stingi
eu îmi ridic, îmbrățișînd viitorul,
brațele mele puternice ca două lozinci.

VERSURI DE CEZAR BALTAG

desen de VICTOR CUPȘA

Aspazia

DUMITRU CORBEA — **fragment de roman**

Aspazia nu voia să se mărite la țară. Ea voia să se mărite la oraș, să se facă cucoană, să poarte pălărie și mănuși, să umble vara sub umbrelă, să n-o ardă soarele.

De cînd era mică și se juca cu fetele de sama ei i-a plăcut să fie cucoană. Ținea o frunză mare de brustur deasupra capului și zicea că are cortel, cum purta cucoana preuteasă, cum purta moașa de plasă și soția domnului perceptor Andron. Își făcea și conduri din coajă de cireș, pe care îi împodobea cu flori și îi lega de picioare cu ațe și cordele colorate.

Dormea pînă tîrziu. Nu-i plăcea să se scoale cu noaptea în cap, nu-i plăcea cînd o trimitea maică-sa să ducă vaca la cireadă, să se ducă la prășit.

– Hai la prășit cucoană, îi spunea Hareta. Ce stai? Ce dormi? Cine vrei să muncească pentru tine?

Cînd era mică, neamurile o întrebau:

– Ce vrei să te faci, Aspazia?

– Cucoană vreau să mă fac. Cucoană la oraș.

– De ce vrei să te faci cucoană?

– Să port cortel și să nu mă ardă soarele, să umblu cum umblă cucoanele de la oraș.

– Cum umblă cucoanele de la oraș?

– Cu pălărie, cu pantofi frumoși, cu inele și rochii frumoase.

Nu-i plăcea să meargă la prășit și la secerat, la tăiat popușoi. Nu-i plăcea să se scoale cu noaptea în cap și să mulgă vaca sau s-o ducă la cireadă. Se temea să intre cu picioarele în glodul Murei, se temea să frămînte lut și băligar pentru turte de pus pe foc iarna. Se infofolea cînd ungea și văruia casa.

– De ce te infofolești așa, Aspazia? o întreba sora sa, Hareta.

– Mă stropesc cu var, Hareta.

– Cînd muncești, te murdărești...

– Mie nu-mi place să mă murdăresc...

– Apă este de spălat...

– Rămîn semne, rămîne urmă... Îmi stric fața...

Aspazia citea romane și visa. Visa să fie și ea ca eroina cărții pe care o citea. Visa să se mărite cu un prinț, ca în basme, să aibă trăsuri, bogății, palate.

Sta în fața oglinzii și se gătea, își împletea cozile, își așeza funde, flori, panglicuțe. Se gătea și vorbea singură.

Olimpia o vedea și îi spunea:

– Cărțile îi-au stricat mintea, fetișoară. Nu torci, nu țesi, nu prășești.

Uneori Olimpia îi lua cărțile, i le arunca pe foc și striga:

– Munceste! Nu citi! Cititul nu-ți dă de mîncare! Cu cititul n-ai să te ții!

Aspazia plîngea și lua furca de tors, lua fusul.

Maică-sa ar fi vrut s-o mărite cu un băetan din sat. Au cerut-o mulți băetani din sat. A cerut-o și Manole Beiu, a cerut-o și Toadere Savu. Au cerut-o și din alte sate. Au venit cercători. Unii erau bogați. Dumitru Cojoc din Nagara avea cinci hectare de pămînt, casă, vite, gospodărie pusă pe picioare de părinți. Intra la gata. Și Toadere Savu era bogat. Toadere Savu avea cei mai buni cai din sat. Căruța și caii erau zestrea lui, la însurătoare. Avea și el cinci hectare. Era singur și el la părinți.

Olimpia l-ar fi vrut de ginere pe Savu. Era băiat respectuos, muncitor. Aspazia îl plăcea mai mult pe Vlad Hariga, dar Vlad Hariga umbla cu Olga de la Grecu, crîșmarul.

Olimpia intrase în vorbă cu părinții lui Savu. Se socoteau încuscriți.

Aspaziei îi erau dragi caii lui Toadere Savu. El știa acest lucru și îngrijea și mai mult de cai. Îi hrănea bine, îi țesăla și îi ducea vara la scăldat la Mura, în bulboane. Îi freca cu peria. Fetele din sat îl vedeau și îl rideau:

– Îi freci de rapăn, măi?

– Ai făcut armata la cavalerie, Toadere?

– Ce-ai fost la armată? Călare cu schimbul?

– Vrea s-o dea gata pe fata Olimpiei, pe Aspazia.

Toadere împletea cozile la cai cînd ploua și era glod pe drum. Le împletea și le lega frumos, ca niște cozi de fată mare. Le lega panglici colorate în cozi și în coame.

Savu sta în picioare în căruță, să-l vadă satul, să-l vadă fetele Olimpiei. Hareta alerga la gard și striga:

– Aspazia! Trece Toadere Savu! Uite ce cai frumoși are!

Aspazia se uita la cai de după tufișul de salcîmi unde sta ascunsă. Nu voia s-o vadă Toadere. Ea nu-l plăcea.

Olimpia ofta cînd îl vedea pe Toadere Savu trecînd pe drum, în căruță. Cu Toadere s-ar fi îngrădit bine. Ar fi avut cine să-i are grădina, ogorul, cine să-i ducă un sac de popușoi la moară, cine s-o ducă și s-o aducă de la tîrg. Ar fi avut și ea parte de un ginere care ar fi scos-o în lume. S-ar fi dus la iarmaroc la Botoșani, la Suceava. N-ar fi stat și ea în sat, să se prostească. Ce vedea ea în sat? Ce-a văzut ea în viață? Dealuri și ogoare, movile și drumuri pline de glod, case cu stuf și paie, bordeie.

Cu ginere ca Toadere n-ar fi plîns la porțile vecinilor și cumetrilor să-i are o palmă de pămînt. Ea s-ar fi dus cu Toadere la arat, la cărat. Ar fi avut cu ce treiera grîul și orzul, nu i-ar fi stat pe dealuri sau în giradă, în ogradă, să putrezească, să-l mănînce ciorile și găinile. Ploua, începea iarna și ea tot nu punea pe arie. Treiera în postul Crăciunului cînd era înghețat. Dar ce treiera? Ce rămînea de la mucegai și încolțire. Jumătate din snopi erau putrezi, încolțiți. Plîngea inima în ea cînd vedea că-i putrezesc clăile și glugile de popușoi. Îi putrezeau haldanii, bostanii, fasoiele.

Intrase în grijă Olimpia. Se gîndea că are două fete de măritat. Cu Mircea își luase de-o grijă. S-a învățat el singur. S-a dus direct la liceu, la director.

– Vreau să învăț, domnule director.

Mircea a dat examen și a reușit ca bursier. Avea hrană, casă și haine. Și cărți avea gratuit.

Noroc de Mircea. Mircea îi mai trimitea cîte un ban, din leafa lui și a femeii lui. Fără ajutorul lui Mircea n-ar fi putut lucra pămîntul pe care îl avea. Hareta lucra, Aspazia nu voia să se ducă la prășit.

– Mănînci și tu, îi spunea Hareta. Hai la prășit.

– Nu mănînc. Eu mă mărit la oraș și plec din ogradă.

Un an de zile n-a mai venit nici un cercător la Aspazia. Olimpia îi spunea:

– Ai să rămîi fată bătrînă și nici Hareta nu are să se mărite din pricina mofturilor tale. Pe cine mai aștepți? Cu cine vrei să te miți? Ai trecut de douăzeci de ani! Ești bătrînă... Ți-a ieșit norocul în cale cu Savu și tu îi dai cu piciorul. Donița e plină cu lapte și tu o răstorni... Balurile și cărțile te-au scos din mințile tale. Savu are pămînt, are cai și căruță... Ce cai frumoși are! Căruța e ca o trăsură... Prinț și popă nu te ia pe tine... Prințul și popa vreau avere și tu nu ai avere, nu ai bani, ești fată săracă, fată de vădană de război. Este un noroc că te-a cerut de nevastă unul ca Savu, unul ca Dumitru Cojoc.

– Nu mai pomeni pe Cojoc, mamă.

– Dar Savu?

– Savu e fecior de chiabur. Chiaburii n-au să mă țină la icoane. Ei cred că am să fiu slugă lor. Sînt eu fată săracă, dar slugă la chiaburi nu mă bag.

– Savu mi-a spus că pe tine poartă la cimp.

– La icoane n-are să mă pună, mamă. Nu merg la prășit, dar îmi rup mîinile mestecînd mămăligi peste mămăligi...

– Și eu am mestecat mămăligi peste mămăligi cînd eram ca tine.

– Știu eu cum ai mestecat mata la mămăligi și cum te-ai dus la prășit... Tata a muncit ca un rob. A muncit și te-a ținut la icoane.

– Ai să ai de toate la Savu, n-ai să rabzi, Aspazia, ascultă de mine.

– Bătrînul Savu are să se uite cu atenție la mine cînd oi minca, să vadă cîtă brînză iau pe botul de mămăligă. Oameni din ăștia este Savu cel bătrîn. Crezi că feciorul va fi mai breaz, mamă? Surcica nu sare departe de trunchi... A prins și el gust de avere dinainte de a se însura. Ajunge bogătașul satului, dar bogăție plină de usuc de oaie și piei dubite nu vreau. Mă vor ține în hăț cum își țin caii. L-am văzut eu cum se poartă cu animalele. A trîntit un cal jos. L-a prins de nări și s-a învîrtit, s-a învîrtit pînă ce l-a doborît la pămînt. Decît să-mi spună că m-a luat calică și goală, mai bine nu mă mărit. Cu cine vrei să mă mărit, mamă? Vrei să mă duc după Manole Beiu? După Vasile Fagure? Dacă nu mă mărit cu cine mi-i drag mie din sat, mă duc la oraș, mă duc peste șapte hotare, numai aici să nu stau, aici să nu rămîn.

– Vorbești, vorbești... Ești tînără, dar cînd ți-or apare molcile la ochi nu vei mai vorbi atîtea. Ai să vezi tu că și la oraș nu-i mai bine ca la sat. Umbli după cai verzi pe pereți. Nu te ia pe tine un lefegiu.

Aspazia nu juca la horele din sat. Fugea de hore și de flăcăii din sat. Ea se ducea la balul învățătorilor, la balul seminariștilor, la balul studenților. Dansa cu viitori preoți și învățători, dansa cu studenți și funcționari. Se roșea toată cînd un învățător sau un seminarist îi săruta mîna. Se fîstîcea și zicea:

– Mulțumesc pentru dans.

Aspazia se și vedea preuteasă, soție de învățător, de inginer, de profesor universitar.

Pe Titi Gologan l-a cunoscut la balul funcționarilor din plasa Mura.

Gologan a venit și s-a prezentat singur:

– Titi Gologan, agent fiscal. Vă invit la dans, domnișoară. Vreți să dansați cu mine? Vă face plăcere?

Aspazia a dansat cu Titi. După primul dans i-a sărutat mîna și a condus-o la bufet, unde i-a dat o prăjitură și un pahar cu limonadă dulce, galbenă. Aspazia a vrut să plătească cei cîțiva lei, dar agentul fiscal n-a primit, s-a simțit ofensat și a zis:

– Vai duduie! Se poate să mă tratezi pe mine ca pe oricine din satul matale? Eu am leafă mare și am bani mulți, pot plăti o mie de prăjituri și o mie de limonăzi. Toți oamenii din bal pot minca și bea pe socoteala mea.

Titi i-a sărutat mîna numai după primul dans și Aspazia a crezut că așa este în lumea mare. Dar s-a mîhnit cînd a văzut pe alții care sărutau mîna domnișoarelor de fiecare dată cînd le dansau. Una care sta lîngă ea, de zece ori a dansat cu un student și studentul i-a sărutat mîna de zece ori. Îi lua mîna și în timpul dansului și i-o săruta. I se uita în ochi și parcă voia s-o hipnotizeze. Titi nici nu se uita în ochii ei și nu voia s-o hipnotizeze. Dar era delicat și agentul fiscal. Avea parale multe...

La al treilea dans, Gologan a cerut-o de nevastă. Era puțin cherchelit. I-a șoptit la ureche:

– Te iubesc, zina mea. Vrei să fii nevasta mea?

– Dar... dar... se bîlbîi Aspazia, nu m-a cerut nimeni în felul acesta de nevastă... Ce să răspund eu?

– Spune că vrei să fii nevasta mea. Atîta tot. Nu-i greu. E greu? Spune, hai, vreau să aud acest cuvînt dulce și fermecător ieșit din gura unei ființe fermecătoare, care m-a vrăjit și m-a robit. Sînt robul tău pînă la moarte...

– Rîzi de mine, a șoptit Aspazia.

– Nu rîd. Dacă nu poți să-mi răspunzi acum, pe loc, vin la Mura... Eu sînt agent fiscal la oraș. Sînt bine văzut la oraș, am casă, am pămînt la țară.

Titi Gologan i-a povestit o mulțime de lucruri în noaptea aceea. Fusese suplinitor la o școală, apoi copist și arhivar la judecătoria de ocol. A fost funcționar la pretură și secretar la primărie, dar visul lui a fost fiscul.

Din clipa aceea Aspazia se și socotea nevasta lui Gologan, nevastă de agent fiscal. Bărbatul ei putea ajunge și perceptor. Nu trăia bine? I se îndeplinea un vis din copilărie. La oraș nu va purta sapa și secera, nu va mesteca mămăliga, nu se va scula cu noaptea în cap să mulgă vaca, nu se va duce la cireadă. Nu-i vor mirosi mîinile a zăr și usturoi.

Scăpa și de pus cînepa la murat. La oraș femeile nu țes cînepă și în. La oraș nu se fac cămăși groase, țărănești. Scăpa de meliță, de ragilă, de stative.

Hei! un caer de lînă tot putea ea toarce, să aibă de un ciorap gros, de iarnă, o pereche de mănuși, un fular de pus la gît. Dar scoarțe mari și greu de ales nu va pune, nu-și va scurge ochii pe flori și urzeală...

Titi Gologan a venit la Mura. A venit cu verighete de logodnă și cu un bariș pentru soacră. Nu-și cunoștea soacra, dar s-a gîndit că un bariș negru, cu franjuri strălucitoare nu i-ar strica

Aspazia era mîndră cînd își vedea venind logodnicul. Gologan avea pelerină de ploaie, baston și lavalieră neagră la gît. Vîntul îi purta lavaliera ca pe niște aripioare de fluturaș.

Logodnicul își da importanță. Își lepăda pelerina din spate și zicea:

– Funcționarul nu-i învățat cu mizeria satului.

– Este și la oraș glod? întreba Aspazia.

– Este, dar nu ca în sat. Numai la mahala este.

Aspazia își spunea în gînd: „Voi fi fericită, voi fi fericită la oraș. Nu voi mai vedea glod și mizerie. Voi avea de toate. Titi îmi va aduce leafa și-mi va pune-o în mînă și eu voi face cu banii ce voi dori. Voi cumpăra de toate. Voi cumpăra și rochii și pantofi. Voi face de mîncare și-l voi aștepta la portiță la prinz și seara. Toată vremea îl voi aștepta la portiță".

Titi era obosit de drum. A trezit-o din vis și fericire cu glasul lui poruncitor, gros:

– Un rachiu ai? Obișnuiesc un rachiu cînd vin de la serviciu. Înainte de mîncare beau un rachiu, o țuică. Pentru poftă de mîncare...

A alergat Olimpia la crîșmă și a luat rachiu. Într-un suflet a venit acasă. Domnul Grecu i-a dat pe datorie băutura. Era și el mulțumit că avea cine plăti datoriile Olimpiei. O mie de lei avea de luat de la ea. Crescuse camăta. Îi dăduse cinci sute de lei, cu doi ani în urmă. Suma s-a dublat și se putea înzeci și însuți dacă nu plătea la vreme camăta cel puțin.

Pentru o viitoare soție de funcționar public era nimerit să știe ce dorințe și gusturi avea bărbatul. Aspazia îl turna rachiu în pahar și se gîndea: „Am să cumpăr și rachiu să am în casă. Înainte de masă îi voi da un pahar de rachiu soțului meu. Pe urmă îi pun și-i dau mîncarea".

Aspazia îi aducea mîncarea. Îi aducea și-i punea dinainte oala cu borș de găină și puiul fript. Titi mînca, infuleca ca un lup și zicea:

– Mai toarnă un păhărel, iubito.

Aspazia îi turna, înfricoșată, încă un păhărel.

–Nu știu de ce nu am poftă de mîncare, zicea Titi. Rachiul îmi deschide pofta de mîncare și îmi ajută și la digestie. Stomacul mistuie mai bine cu puțin rachiu.

Titi bea rachiu cînd se așeza la masă pentru poftă de mîncare și bea după masă, zicînd că-și clătește puțin gura de mîncare... După mîncare nu mai da paharul peste cap. Deșerta paharul încetișor, tacticos. Își clătea gura și pe urmă înghițea. Mesteca rachiul în gură. Se părea că îl mănîncă. Bea rachiu și zicea mereu:

– Noi, cărturarii, avem altfel de viață...

Aspazia îl privea și zicea:

– Ce frumos vorbești mata! Dacă ați învățat prin școli...

Titi avea lavalieră, baston, pelerină, avea pălărie mare, neagră și purta piete cum purtau poeții. Era și Titi poet. I-a recitat odată o poezie de Eminescu și a întrebat-o pe Aspazia:

– Îți place? Așa-i că-i frumoasă?

– E tare frumoasă, o știu și eu...

– Cum?

– Da, o știu.

Titi s-a roșit. El voia să-i spună Aspaziei că el a scris poezia „Sara pe deal".

Aspazia nu îndrăznea să stea de vorbă despre cărțile citite cu un om atît de învățat...

– Ai citit romanul Ion? a întrebat cu sfială Aspazia.

– Desigur, cum să nu citesc, eu tot citesc, tot ce apare în țară și peste hotare. Citesc și în limba franceză, germană, italiană... Italiana și germana le-am învățat în particular. La Suceava și la Siret vorbesc mulți germana și italiana. Germana o vorbesc ca limba romînă...

Îl apuca pe Gologan ploaia pe drum și atunci înota prin glod de-a-lungul satului, cu pantalonii suflecați, cu gluga pe cap. Pălăria o ținea sub pelerină.

Tot satul ieșea să-l privească. Femeile ziceau:

– Ginerele Olimpiei.

– Poate să-i fie și tată Aspaziei.

– Are parale, cumătră. Cine are parale, nu-i bătrîn.

Însă fala lui Gologan nu era nici lavaliera neagră de la gît nici bastonul de trestie de zahăr cu miner de os, nici pelerina neagră, care flutura ca o togă romană, nici pălăria cu boruri mari. Fala lui era zvastica de argint și tocul de după ureche. Cu tocul după ureche venea la Mura, la Aspazia.

Gologan era antisemit. Făcea spume la gură vorbind împotriva evreilor.

Olimpia nu-l putea suferi lăudăroșenia și zicea:

– Eu una mă îngrădesc cu evreii.

Gologan n-a spus ce-a pățit cu trenul și pălăria. Tot satul vorbea. Domnul Grecu a fost de față, în tren.

Era vara și geamurile de la vagoane erau deschise. Gologan, care sta fudul cu pălăria pe bancă, a scos capul afară. Vîntul i-a luat pălăria și a dus-o în niște mărăcini.

– Pălăria! Pălăria! striga păgubașul.

Domnul Grecu l-a prins de haină pe Gologan: voia să sară pe fereastră, după pălărie. Întîmplarea a făcut să se prindă cu mîna de semnalul de alarmă și trenul s-a oprit în cîmp. Niște copii au fugit și au adus pălăria. Titi Gologan i-a înjurat pe copii:

– Hoților! Derbedeilor! Mi-ați murdărît pălăria de glod! Vă arăt eu vouă!

Scandalul a fost curmat de șeful trenului care era grăbit să dea drumul trenului și să facă proces-verbal.

Olimpia a aflat că Titi Gologan a mai avut o femeie, pe care a bătut-o și a lăsat-o. Titi a fost dat afară de la școală, de la judecătorie și primărie.

– Titi al tău este un bețiv, un răulean, îi spunea Olimpia. Eu una îs bătrînă, dar nu l-aș lua. Ce are? Ce-ai găsit la el? Ce-ai văzut? Zgarda de la gît? Bastonul? Condeiul de după ureche? Am mai văzut eu marțafoi ca el. Știi cine este? Știi de unde vine? Știi ce a făcut? Poate a făcut gros, poate a furat, poate a ucis pe careva. Eu una n-am încredere în marțafoiul tău. Un șarlatan, un pleșcar. Toți cei de la fisc sînt niște pleșcari, niște bețivani. Dacă era bun nu-și bătea nevasta, nu-și lăsa copilașii pe drumuri. Deschide ochii, fată! Te-a scos din minți cu momeli și cu șoseli, cu fericirea de la oraș, dar la oraș tu nu vei fi fericită cu Gologan al tău.

– Sînt minciuni, mamă. Titi mi-a spus cum era nevasta lui.

– Cum era? Ea era rea?

– Ea.

– Ea! El e îngeraș nevinovat. Fiecare răulean dă vina pe femeia lui cînd se desparte de dinsa. Și pe tine va da vina.

Din satul Copaci era prima nevastă. Avea rude și la Mura. O chema Angela Bold. Olimpia a aflat-o și s-a dus la Angela Bold, la Copaci.

– Eu te cunosc, a zis Angela. Am fost la Mura, la rudele mele. Le cunoști? Sînt vară dreaptă cu Neculai Poenaru.

– E la școală Neculai.

– La școală, om de serviciu. E sărac, n-are pămînt.

– Îl cunosc pe Neculai Poenaru... Tot satul îl cunoaște. E om cuminte. Nu-și bate nevasta. N-a făcut ris de copil.

Angela Bold i-a povestit Olimpiei toată viața ei cu Titi Gologan. A povestit cum s-a măritat, cum l-a crezut și cum a tot așteptat să se facă om de omenie.

– N-am mai putut răbda și m-am hotărît să plec de la el. Am luat tot ce-a fost al meu și am venit la mama. Stăteam la el mai rău ca la pușcărie. Mă încuia în casă și mă lăsa goală, fără rochii și pantofi. El îmi lua rochia și pantofii și le ducea în odaia unde avea el strînse cîte și mai multe de pe la negustori și cei rămași în urmă cu plata impozitelor. De la toți lua cîte ceva.

Dar Aspazia n-a ascultat-o pe maică-sa și s-a măritat, s-a dus la tîrg.

Stătea cu chirie. Avea două cămăruțe, lîngă calea ferată. Aspaziei îi plăcea că avea trenul lîngă casa ei. Toată ziua treceau trenuri de marfă și călători. Ea lăsa lucrul și alerga, ca un copil, și privea trenul, lumea care făcea din mîini și flutura batistele la acei care se uitau la ei. Flutura și ea mîna, ca și cum ar fi cunoscut pe cineva și ridea.

Se ferea s-o vadă Titi făcînd cu mîna la călători. Atîta i-ar fi trebuit! S-o vadă făcînd din mînă și zîmbind bărbaților de la ferestile vagoanelor.

Cîteva luni Titi n-a venit beat. Venea la vreme acasă.

Aspazia îl aștepta în portiță cu mîinile în șolduri, asudată, încălzită de rufele pe care le spăla, de mîncarea pe care o fierbea pe foc.

Prima dată cînd Titi n-a venit la vreme la mîncare, Aspazia era îngrijorată. Se săturase de așteptat la poartă. A pus mîncarea, s-a răcit. A încălzit din nou mîncarea și iar s-a răcit. Alerga și se uita pe drum.

A venit seara Titi de la servici. Era beat. Nevasta l-a luat cu frumosu' și i-a spus ca unui copil:

– Nu mai bea, Titi. Te faci de rîsul tîrgului. Nu-ți face bine. Vină acasă și mănîncă, ai și rachiu acasă, e mai bine să bei acasă. Nu te vede nimeni.

– Nu mai beau, gata.

– Jură că nu ai să mai bei rachiu.

– Jur că nu mai beau rachiu pînă mîine.

Titi umbla și prin Bucecea tot cu zvastica la reverul jachetei și cu tocul după ureche. Era învățat de cînd era jălbar la judecătorie să poarte tocul și călimara cu cerneală la el. De călimară și toc nu se putea despărți. Zicea că erau plugul lui. Cu tocul și cerneala se hrănea. Făcea jalbe la țărani și la percepție. Dar nu le scria la percepție, ci la crîșmă sau la restaurant. Petiționarii necăjiți îi dădeau de băut. El se îmbăta repede. Uita de casă. Sta la crîșmă și își ștergea penița de părul său încîlcit, vîlvoi. Toate culorile de cerneală le avea pe păr: roșu, negru, verde, mov. Urme de cerneală avea și pe haine, pe cămașă, pe piele. Tot trupul îi era plin de cerneală. Cădea jos și se spărgeau călimările. Își pierdea condeile. Dar el nu purta după ureche condeie scumpe. Erau condeie de școală, ieftine. Avea acasă duzini de condeie de lemn, primite cadou de la domnul Arnold Weiss, librarul.

Era vara. Titi Gologan asuda și sudoarea care-i curgea pe gît era neagră, roșie, verde, albastră, mov.

Aspazia îl curăța, îl spăla și zicea:

– Și sufletul ți-l murdar de cerneală...

desen de BENEDICT GANESCU

AL. JEBELEANU

dimineți viitoare

Ostași mai falnici niciodată n-au fost,
Niciodată mai cutezători
Ca acești deschizători
De dimineți viitoare.
Gîndul lor îl ascult
Cum palpită prin hale,
Cum îngenunchează al metalului tumult.
Zvîcnetele luminii din cascadele de-oțel
Îmi răscolesc amintirile și nădejdile;
În vîlvorile șarjelor
Bănuiesc zbateri de la începuturile luminilor.
Totul e zămislire,
Totul e germinație și energie!
În nălucirile oțelului cu luciri violente
Parcă bubuie îndemnurile zilelor de mîine
Cînd ideile noastre vor fi pretutindeni stăpîne.

Lîngă voi, cuptoare,
Lîngă voi, ritmice laminoare,
Lîngă voi, generoase șesuri deșelenite,
Cu boabele grînelor asemeni acestor licăritoare pirite,
Oamenii comunismului vor cînta extazul gloriei nepieritoare,
Oamenii comunismului, imnurile victoriei au să le cînte!

ION PETRACHE

lansarea navei

Alene, gînditoare ca o fată
Ce-ncearcă apa, prova s-a-nclinat.
Motoarele pentru întîia dată
Ca niște uriașe inimi bat.

Sub arcuirea cerului, concavă,
Din țărmu-abrupt al fluviului, acum
Își părăsește leagănul o navă
Solemn intrînd în mișcătorul drum.

La orizontul pasager pe punte
Și norii și-i anină la catarg...
La mal rămîne țara ca o frunte
Care-și trimite visurile-n larg

OȚELUL

de ȘTEFAN GHEORGHIU

Ieri arăta vesel, și era vorbăreț, și încărcat de-o mie de vise. Abia venise de la mare, din tabăra de pionieri, unde stătuse trei săptămîni încheiate. Sfîrșise cu bine, cea din urmă clasă, a șaptea, și era, cum s-ar spune, jumătate om, gata să ia în piept o meserie, să-și croiască un drum în viață. Mă rugase să-l duc la oțelărie, să vadă și el cum se lucrează metalul și, îndeplinindu-i această dorință, îl purtasem vreo două ore prin hală, pe „flux", ca într-un bîlci ciudat, cu lume grăbită și joc neîntrerupt de artificii.

În dreptul cuptorului unu, pe platformă, întîrziasem anume mai mult, ca în fața unui spectacol încîntător. Se pregătea elaborarea șarjei și-i dădusem ochelarii de cobalt, îndemnîndu-l să privească clocotul vulcanic din pîntecul vetrei.

— Oh... ce frumos! îl auzisem spunînd. Ce frumos, nene Ione! Parc-ar fi o spumă violetă, un...

Nu găsise cuvîntul cel potrivit și fluierase prelung, a mirare, din vîrful buzelor lui cărnoase.

— Văd că-ți place! rostisem mulțumit.

— Mult... mult de tot, nene Ione! îmi răspunsese el cuprins de entuziasm. Am mai văzut eu așa ceva prin filme, dar nu mi-am închipuit că-i atît de grozav! Minunat lucru e să fii oțelar, să fabrici metal, să dai putere oamenilor! Cîte meserii nu sînt! Mai acum o săptămînă, pe litoral, mă vrăjiseră marina, aviația...

— Așa sînteți voi, copiii! mormăisem. Săriți de la una la alta, ca iepurii din hotar în hotar...

— Te-nșeli, nene Ione...

— Atunci, îți place cu-adevărat?

— Îmi place...

— Și-ai vrea să muncești alături de noi!?

El tăcuse o clipă, întorcîndu-și spre mine doi ochi mari și negri, umbriți de-o neîncredere ciudată. Începeam să înțeleg. Gîndea la ceva îndepărtat și trist, căutînd parcă în cuget o dezlegare. Rostise apoi cu glas tremurat, plin de-o înfiorare lăuntrică, dureroasă:

— Ei, de s-ar putea...

— De ce să nu se poată!? m-am mirat eu. Toamna a și venit, se redeschide școala de calificare! Eu sînt profesor acolo și știu că-i nevoie de elevi destoinici și serioși, ca tine! Te duci la cancelarie, te-nscrii și gata...

Pavel își scosese ochelarii de pe frunte. Mi-i înapoiase cu un gest domol, suspinînd.

— Nu, nu știi încă totul, nene Ione! murmurase el. De școală am auzit! Și de înscrieri! Altu-i baiul...

— Te-ascult...

— Mama, baci Ione! Da, ea, mama. A și vorbit pentru mine la secția de miezuit! Vrea să mă aibă lîngă dînsa, să nu-mi ducă grija! De oțelărie nici nu vrea s-audă! Pricepi?

— Pricep! am răspuns cuprins de-nfiorare. E-n legătură cu tatăl tău, pesemne?

— Da...

— De-atunci, multe s-au schimbat... multe...

— Ea însă tot n-a uitat...

— Lasă, o să vorbesc cu Zenovia...

El se trăsese cu grijă din fața oțelarilor, care înaintau cu cangea spre gura cuptorului. Mișcarea lor ritmică, liniștită și calculată, îl fascina. Un asalt, apoi încă unul și metalul, eliberat, s-a și răsucit în jerbe luminoase în oala de turnare.

— Cu mama, tot eu am să-ncerc! îmi spusese Pavel tainic. E mai bine așa, nene Ione! O să discut iar, chiar în seara asta, cu ea...

Și uite că trecuse de la vizita lui o zi și-o noapte, timp în care el devenise parcă un altul, descurajat, posomorît. Acum stăteam dimpreună în grădină — eu la masa de sub nuc, el alături de mine, tolănit în iarba mătăsoasă, încruntat și abătut, cu pleoapele închise, cu obrazul în palmă.

Tăcea. Era spre seară și norii, împinși de vînt, năvăleau plumburii dinspre munte, acoperind zarea cea albastră și înghițind, nesățioși, soarele căzut la apus. Se-apropia ploaia, prima ploaie de toamnă, deasă, statornică. În vale, dincolo de orașul cel nou, uzina părea învăluită în piclă și doar furnalele, înalte și neostenite, mai înviorau decorul acela mohorît cu flăcările lor uriașe, de un roșu aprins.

— Privește! îi spusesem lui Pavel. Ai ce vedea...

Băiatul clipise plictisit, își ridicase mahmur fruntea și se uitase într-o doară dincolo de garduri.

— Mda! mormăise el. E furnalul patru...

Și căzuse iar în somnolență, ca un înțelept oriental din alte timpuri, pus să dezlege cine știe ce taine ale lumii. Înstrăinarea lui ciudată mă amăra. Îmi venea să-i apuc de umăr, să-l agit și să-l trezesc la realitate, dar mă oprea încordarea matură ce i se citea pe chip, aerul grav și distins ce-i dădea o undă de siguranță, de seriozitate și bărbăție.

Am zîmbit doar întristat și-am cercetat din nou, cu interes, orizonturile. La furnalul patru, ca într-un incendiu surprinzător, flăcările crescuseră, semn că topitorii puseseră mîna pe unelte și destupaseră stiful. Văzduhul, imens și sur pînă atunci, se-mpodobise în purpură, în timp ce norii, străluminați, prinseseră aevea un plus de mișcare. Le urmăream atent apropierea fantastică, de cavalcadă mută, și-mi părea rău că Pavel nu-i atent, că nu gustă alături de mine frumusețea aceea neînchipuită.

Îmi era drag, nespus de drag băiatul ăsta isteț. Crescuse de mic în preajma mea, în curtea noastră strîmtă și intimă. Pe tată-său îl cunoscusem de tînăr, într-o zi de vară, cînd a intrat ca muncitor necalificat în uzină. Venise de la țară, cu ițari și cămașă albă, ca să le schimbe pe salopetă în inima halei. La vreun an, avansase macaragiu și cum îl crescuse și leafa, își adusese nevasta din Hațeg și se mutase în odaia vecină. Era un bărbat voinic și blînd, crescut în aerul tare al munților, vesel la un pahar de țuică și la o zeavă spusă pe îndelete. Se sfîrșise pe neașteptate în patruzeci și trei, cînd podul rulant se prăbușise, iar el, în cădere, nimerise drept în oala plină cu metal fierbinte. Nu se mai alesese nimic din bietul om. Se topise, înghițit parcă de-o gură flămîndă. Ce jale a fost atunci! Evdochia, mama lui Pavel, ieșise în ușa odăii și începuse să-și smulgă părul din cap. Urla ca din gură de șarpe. O noapte întreagă se zbuciumase sărmana, adunîndu-și la piept copilul de țîță și chemîndu-și cu glas disperat bărbatul. A doua zi însă, mai liniștită, ieșise pe poartă și cumpărase din tîrg un sicriu de brad, în care pusese hainele de sărbătoare ale dispărutului, îngropîndu-le în cimitirul din marginea orașului, cu popă și pomeni în lege. Apoi, la vreo săptămînă, înglodată în datorii cum era, bătuse la poarta uzinei din vale și se angajase la secția de miezuit, ca să cîștige un ban și să-și crească băiatul orfan de tată.

Era o femeie ciudată, tăcută și retrasă, aproape sălbatecă. Se ferea de lume, nu se vîra în discuțiile altora, căuta pustnicia. Trecutul o năucise cu loviturile lui nemiloase, iar vremurile noi, instăpînite în țară, nu reușiseră încă s-o dezmeticească. O apăsa nesiguranța, o teamă tulbure și grea pentru fiul ei, pe care l-ar fi vrut mereu sănătos, ferit de primejdii. Cînd se ducea la lucru, în zorii zilei, îl închidea pe Pavel în casă, poruncindu-i să fie cu minte. Îi dădea drumul doar spre seară, eliberîndu-l ca dintr-o cușcă urîcioasă, să se joace o oră sau două cu ceilalți prichindei ai străzii, supraveghindu-l din poartă cu privirea ei grijulie, de pasăre înfricoșată.

— De ce ții copilul sub lacăt, Zenovie? o întrebasem eu odată, cu mirare.

Ea se oprise în dreptul meu, tresărise.

— Da ce să-i fac, baci Ione!? rostise cu nedumerire. E încă mic, și-i neștiutor, fără minte...

— Mintea printre oameni o să și-o capete!

Zenovia suspinase.

— Și-odată cu ea și durerile, baci Ione! De-ar păți Păvăluc ceva, zău că m-aș spînzura de grindă! Un singur necaz mi-a fost de-ajuns pe lume...

— La tine toate-s negre...

— Or fi, baci Ione, că mă vezi doară cît sînt de amărîtă! N-am pe nimeni aici, nici rude, nici prieteni... De cînd a murit Florea, fie-i sufletul în rai, că era un om tare bun, s-a făcut gol în jurul meu, o prăpastie...

— Prăpastia asta, tu ți-ai săpat-o, Zenovie!

Ea mă cercetase uimită.

— Adică...

— Așa cum ai auzit, femeie! continuasem cu asprime. Tu te-ai înstrăinat de cei din jur, nu ei de tine! Ți-ai adunat durerea în inimă și-ai fugit în văgăuna ta, ca Daniil Sihastrul! Ai crezut că doar tu sîngeri, fără să te uiți și la noi, să vezi că suferim alături de tine! Poate că și eu, și ceilalți oțelari, și nevasta am plîns pentru nenorocirea ta! Da, Zenovie, să știi, în ziua aceea, cînd s-a întîmplat năpasta, am plîns! Și proteste am dat la direcția uzinei, că noi văzuserăm că slăbise podul și cerusem reparații.

Tăcusem, înecat de un suspin, tulburat de lacrimile sticloase ce apăruseră în genele femeii.

— Nu-mi mai aminti, baci Ione! mă rugase ea. Nu vreau...

Înnălțasem din umeri.

— Fie! îi promisesem. N-o să-ți mai amintesc! Dar și tu fă bine și lasă băiatul la aer, să zburde! Înțelege-mă, Zenovie! Și eu am trei feciori, și toți în curtea asta au crescut, și s-au făcut mari, și-au învățat meserii, și au neveste și prunci acum, și-s fericiți... Da, crede-mă, cînd îl aud pe Păvăluc al tău scîncind între pereți, îmi vine să sparg ușa, să-l liberez din închisoare... Și nevesti-mi îi face rău, de-o taie la inimă cîteodată! Și ea zice să-l lași slobod, că nu-i fiară să-l ții între zăbrele, să se ofilească, sărmanul... E suflet de om dară și Maria mea-l iubește, și-o să-i aibă de grijă în lipsa ta, că nu-i cine știe ce...

Stătea dreaptă în fața mea, ca la o judecată aspră, cu ochii pierduți într-o zare de fum. Se codea încă. Și nu se lăsase convinsă decît la insistențele Mariei, care ne auzise vorbind și-mi venise în ajutor cu glasul ei dulce și luminile ei de mamă...

Pe undeva, pe-aproape, fusese trîntită o ușă și amintirile zburaseră în neantul lor. Căzuse întunericul și prin negura înserării se apropia de noi, cu pași sfioși, Zenovia.

— Păvăluc, nu vii la masă? întrebase ea, ghicindu-ne sub nuc. Ce mai aștepți!?

Pavel, neclintit, nu scosese măcar un cuvînt. Femeia mai înaintase cîțiva pași, se așezase alături, pe banca sprijinită de tulpină și oftase.

— Baci Ione, ce să mă fac? mă întrebase ea deznădăjduită. I-a intrat în cap o prostie și de ieri mă tot încontrez cu el! Oare, n-or mai fi meserii pe lume?

— Știu, vrea să se facă oțelar...

— Ei da, asta vrea...

Alături de noi, în iarbă, se auzise un foșnet ușor. Îl văzusem pe Pavel ridicîndu-se și-l urmărisem din ochi, prin întuneric, curios.

— Liniștește-te, mamă! rostise el cu glas nefiresc. Dacă nu-mi dai încuviințarea, renunț...

Zenovia, amețită scosese o exclamație de bucurie.

— Mulțumescu-ți, doamne!

— Dar nici cu dumneata, la miezuit, nu merg! continuase băiatul. Asta s-o știi, mamă! Nu-mi place și gata...

Fericirea Zenoviei, care ținuse doar cîteva secunde, se transformase iar în disperare.

— Și ce vrei să faci?

— Învăț altă meserie...

— Altă meserie!?

— Da...

— Și care, mă rog?

Pavel se reașezase de masă, întîrziind anume cu răspunsul. Zenovia avea o respirație grăbită, precipitată, de om cu sufletul la gură. Aștepta, curioasă, ca și mine, în timp ce băiatul căuta spre uzină, la flăcările ce-și jucau limbile uriașe sub bolta cenușie, de parcă acum le vedea pentru prima oară în viață.

— Ei spune! îl îndemnase din nou Zenovia.

El se întorsese spre ea, zîmbise pierdut și rostise:

— Nu vreau să te supăr, mamă...

— Nu mă superi! îl încredințase ea. Uite, poți învăța orice, numai să n-aud de oțelărie, auzi...

— Adevărat?

— Adevărat!

Pavel clipise cu șiretenie spre mine.

— Am fost în vara asta la mare, mamă! spusese el domol. Într-o zi ne-am urcat pe un vaporaș și-am pornit în larg... Se bucurau pionierii... Vasul se legăna și noi cîntam. Era o zi frumoasă, cu soare mult și valuri sclipitoare! Curînd nu s-a mai văzut țărmul și ne-a întîmpinat un vînt tăios, adus de nori, din depărtările cerului. Marinarii de pe vas s-au răspîndit printre noi, iar căpitanul vasului a dat comanda de întoarcere! Se apropia furtuna, mamă...

— Oh... și v-a prins în larg?

— Ne-a prins aproape de țărm! Vîntul vuia, valurile creșteau... Se clătina vasul ca o coajă de nucă! Unora dintre noi li s-a făcut rău, au început să țipe! Pînă atunci toți vroiseră să se facă marinari, să înfrunte marea! Dar cum s-a iscat primejdia, le-a pierit pofta...

— Și ție...

— Mie nu! Marinarii aceia dîrji, îmi insuflau încredere! Erau niște oameni de ispravă! Am înțeles înfiorat că-i totuși frumoasă meseria lor, fiindcă ei înfruntă necunoscutul și-l biruiesc!

— Doamne ferește! Ce vrei să spui?

— Ce-ai înțeles, mamă!

— Nu mă amărî! Nu vreau! E primejdios...

— Oriunde-i primejdios cînd nu-ți cunoști meseria!... Tot acolo, la mare, am văzut ce înseamnă măiestria omului! Unul dintre noi se îmbolnăvise și fusese chemat un avion sanitar! Știi unde-a aterizat? Chiar lîngă poarta stațiunii! Pilotul, un bărbat mărunțel și zorit, s-a dat jos din carlingă, ne-a zîmbit! Pentru el fusese un lucru firesc coborîrea la punct fix... Cît n-aș da să am siguranța lui în toate cele...

Zenovia se ridicase. Plîngea.

— Sînt blestemată, pesemne! spusese ea. Mi-i clar acum! Vrei să mă amărăști cu visurile tale! Vrei să pleci departe, să nu mai știu nimic de tine! Îți umblă prin minte marina, aviația, toate drăcoveniile pămîntului! Baci Ione, ajută-mă...

— În treaba asta, numai tu te poți ajuta, Zenovie! rostisem, înțelegînd jocul lui Pavel.

— Adică cum?

— Să-ți încredințezi copilul uzinei! Eu o să-l duc la școala de calificare și-o să-l învăț o meserie pe cinste! Fac din el oțelar, să știi...

Ea căzuse un timp pe gînduri. Scruta în tăcere depărtările, luminile fantastice ale uzinei. Vîntul foșnea grav prin ramuri, iar primele picături de ploaie începuseră să cadă în ropote înfundate, surde. Și în singurătatea aceea tulburătoare, o auzisem pe Zenovia suspinînd.

— Păvăluc, dragule... dragule...

desen de TIA PELTZ

FLORENȚA ALBU

geometrie

Pe-un petec de coală
desenez cercuri, piramide și cuburi,
gîndind la oameni;

înălțimi, adîncimi,
umbre, lumini – perspective,
gîndind la oameni.

Un petec de coală
și desene aride –
gîndind la oameni.

Tainică fugă de voci,
amintiri, sentimente,
în linia frîntă
continuată,
a raționamentelor!

Seara – mai multe cuburi
fac steaua,
un șir de piramide-n crescendo
fac sensul,
mai multe cercuri concentrice
fac drumul în sus;

Mai multe puncte – semn
viitoarelor linii și cercuri,
fac visul.

Seara, desenele mele
se mișcă-n lumini translucide
și geometria aridă
se umple de vii geometrii simfonice,
gîndind despre oameni.

FLORIN MUGUR

oda

Dă la o parte munții – tăcut,
sfărîmă piatra
și-un drum de piatră îți întinde-n față,
mat,
cum ți-ar întinde încordat, albit de
piatră
brațul lui de bărbat.

Cînd își ridică, stăpînit, ciocanul,
lovită, luna tremură ușor.
Albastre stadioane cu strigăte
frumoase
rotește-n jurul tău vîjîitor.

Privirea-i, ca o flacără, se stinge și
se-ațîță.
O flacără ca piatra, arzînd nepotolit.
Fragilitatea apelor de vară
cu care-l înconjori, l-a copleșit.

El se-odihnește-n supla ta mișcare,
puțin mirat de cît poate iubi,
mirat de gestul delicat cu care
apleacă pietrele spre tine, vii.

Il întregește dragostea aceasta
ce-n întregime l-a dezvăluit,
cum drumurile aspre își arată
prin păsări, sufletul nepotolit.

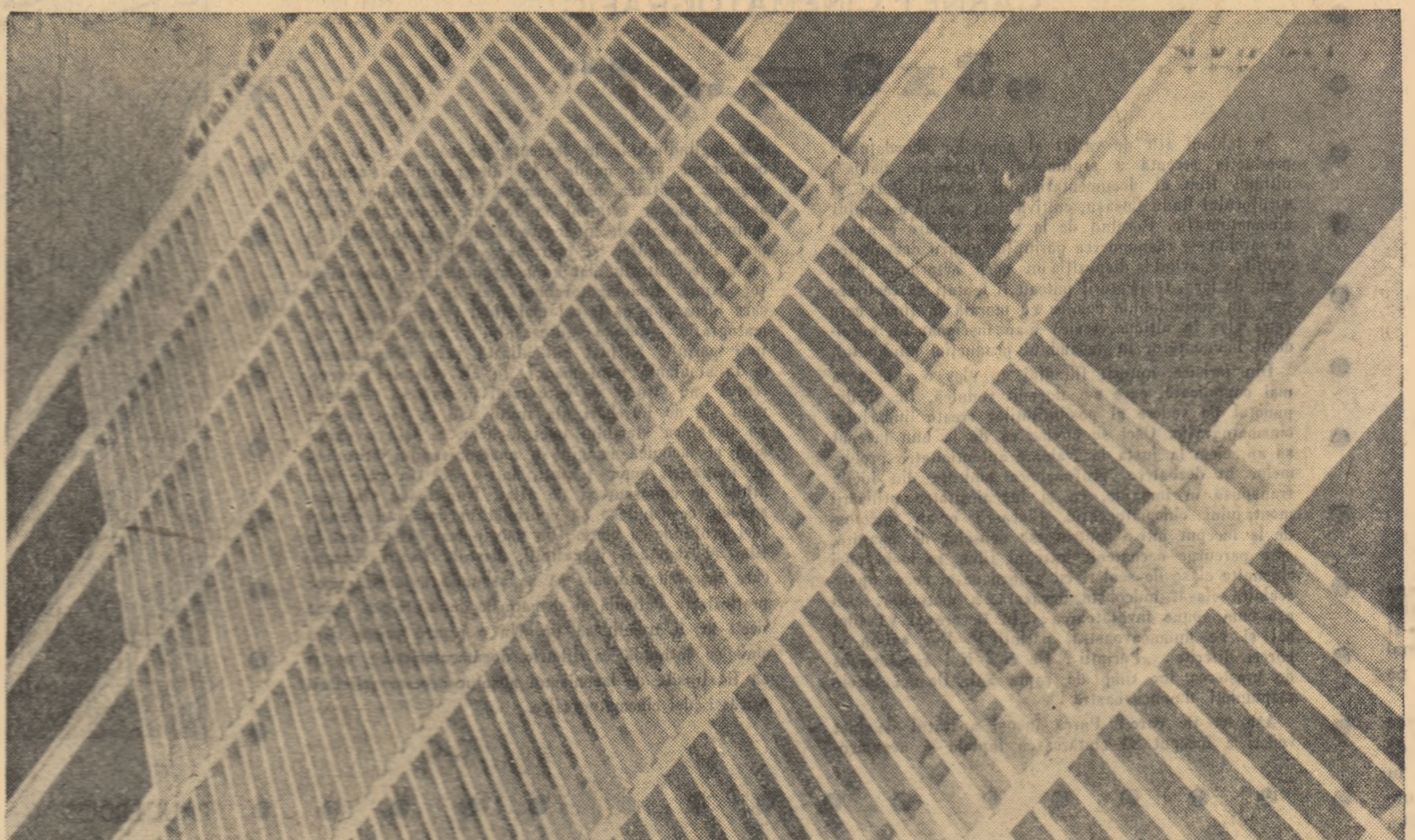

Arhitectură modernă

Foto: EDMUND HÖFER

PETRE MANOLIU

colectiviștii

Ce paloșe se zbat clocotitoare,
de parcă tot văzduhul stă să fiarbă,
și cad ritmat și iar se-nalță-n soare,
și vin piepțiș, făcîndu-și drum prin
iarbă?

N-auzi nici pași sau chiote nici surle;
nici armăsari sub pinteni nu nechează!
Dar aerul, arzînd ca-n mii de turle,
pe zarea-nfierbîntată, veghează.

O luptă fără seamăn își prăvale
năpraznica-ncordare și tărie;
ajunsă-n deal, se năpustește-n vale,
și iar se desfășoară pe cîmpie.

Sînt doar colectiviști care se-ndeamnă
dintr-o privire, încleștați la trîntă
cu vara; hotărîți ca, pînă-n toamnă,
s-o strîngă de mijloc în brațe, frîntă.

BODOR PÁL

seară

Constructorilor voluntari ai liniei Bumbești-Livezeni, în amintirea verii din 1948.

Era stînca numai bucăți violete,
numai pietre albe, vinete, negre;
numai pete violete ne erau mîinile, genunchii.

Deschideam drumul înainte al istoriei.

Seara
lemnele ardeau cu flăcări galben-portocalii;
dulce-amărui miros de rășină sorbeam,
iar Jiul, negru,
– de parcă însăși noaptea ar fi vuit în vale –
Jiul negru gonea, tălăzuind în galop.

Seara
cîntam,
și cîntecul, –
ca însuși soarele
vremea spre „mîine" ar fi coborît, –
cîntecul, alb lumină în noapte.
Străluce-acum și pentru voi
cîntecul din noaptea aceea!

zorile

Asemeni cănii de tablă, în care duceam apă
de la fîntînă,
atît de reci și brumate erau zorile.
Ni se lipeau de mîini zorile,
recea boare și liniștea de piatră.

Noi zilnic asaltam liniștea;
zilnic învingeam liniștea;
drum tăiam printre munți, marei și veselei larme
iar soarele proaspăt ivit strălucea pe stînci.
Din nou, după o sută de mii de ani,
se-ntîlneau cu Soarele, adîncile, recile roci.

În zori cerul era ca de tablă,
în zori liniștea era de piatră,
și noi cîntam.

Hei, călător, care drumul îl faci după cărbuni
cu trenul acesta
amintește-ți și tu zorile reci, de piatră,
cînd cu tîrnăcopul pe, „mîine" îl scoteam din munte,
cînd în țăndări sărea liniștea de piatră –
iar pe cerul din amurguri ca arama,
soarele își pleca fruntea spre noi.

În romînește de PETRE PASCU

EXPOZIȚII

ROMULUS LADEA Copil dormind

IMAGINEA MUNCITORULUI IN DRAMATURGIE

Urmărind evoluția dramaturgiei noastre în strînsă dependență de realitățile pe care le oglindește, se poate afirma că semnul maturizării acesteia se distinge în modul cum își face apariția pe scenă eroul cu ponderea cea mai mare în viața societății noastre — muncitorul comunist.

O bună parte dintre dramaturgii noștri afirmați în ultimele două decenii aduc în scenă tablouri din lupta eroică a comuniștilor pentru frînarea și lichidarea manevrelor ostile ale claselor stăpînitoare. Vina cea mai dramatică, oferind posibilitatea sondajelor nenumărate pentru toate artele, este legată de evenimentul decisiv al istoriei noastre — insurecția din August 1944. De aceea, o serie de piese evocă momentele de maximă încordare ale acestei etape a istoriei noastre impunînd în scenă autentice figuri de comuniști care aduc suflul noilor vremuri.

De notat că înfruntarea directă dintre cele două forțe sociale: reacțiunea odioasă și reprezentanții unui crez înalt, democratic oferă dramaturgilor posibilitatea configurării unor acțiuni dinamice, impresionante prin amploare și ecouri. In această atmosferă intens dramatică se desenează cu vigoare eroi comuniști ca Mihai Buznea și Virgil Preda din Anii negri de Aurel Baranga și Nicolae Moraru, Pavel Golea (Surorile Boga de Horia Lovinescu), Mihai din Passacaglia de Titus Popovici, Dănilă Bulz din Intoarcerea de Mihai Beniuc, Axinte din Oameni care tac și Oamenii înving de Al. Voitin etc. care închegă imaginea luptătorului entuziast, de o impunătoare robustețe morală și o credință în victorie care constituie principalul suport al acțiunilor temerare ce le întreprind.

Indiferent dacă dramaturgul adoptă tehnica reconstituirii evenimentelor ca în cazul Anilor negri, al Surorilor Boga ori al Intoarcerii sau înfățișează o dezbatere pasionată de idei (Passacaglia, Dacă vei fi întrebat), chipul muncitorului iradiază aceeași energie inepuizabilă, și mai ales o credință neclintită în victoria cauzei proletare. Sînt eroi care se caracterizează prin acțiune directă și care, la rîndul lor, propăvăduiesc acțiunea ca principalul mijloc de afirmare a noii societăți. Codul unei vieți înnoitoare le stă ca principal reazim al inițiativelor justificînd acțiuni nu rareori riscante pentru propria lor viață. Aceasta pentru că, așa cum proclamă patetic tînărul muncitor Mihai din Passacaglia, impunîndu-și principiul korceaghinian, viața trebuie trăită „așa ca să nu-ți fie rușine de ea".

E drept că muncitorul erou apare rareori în complexitatea trăsăturilor sale umane, luminat în ipostazele diverse ale vieții sale și de aceea însăși substanța unor piese e sărăcită, pe alocuri împietată de invocarea unor scheme, de unele scene forțate sau monotone, în afara axului principal de susținere al lucrării. Eroul lui Titus Popovici, deși emană acea credință tainică în reușita acțiunilor comuniste de natură să zguduie din letargie și pe soldatul dezorientat Andrei, închis într-o viață sufocantă, este o apariție fugară care lasă scenei doar cîteva replici. Virgil Preda (Arcul de triumf) ca și Pavel Golea (Surorile Boga) mizează în bună parte pe mijloacele înrîuririi verbale asupra celorlalți oameni. Chiar dacă evenimentele trepidante cheamă eroii în exterior, pe scena deschisă a istoriei, evitarea vieții intime a acestora nu este în avantajul imaginii complete a unui caracter.

De o semnificație deosebită este prezența în dramaturgie a muncitorului de azi. De la primele piese realist-socialiste pînă la cele mai recente se observă preocuparea dramaturgilor pentru reflectarea cît mai profundă a forței sociale care influențează evoluția istoriei însăși și care constituie deci factorul motor al construcției socialiste.

Mihail Davidoglu și Lucia Demetrius au promovat pe scenă figuri remarcabile de muncitori prin patetismul luptei pentru înfrîngerea categorică a reacțiunii, pentru afirmarea eticii comuniste în procesul producției, într-un cuvînt pentru impunerea noului în societate. Se rețin și acum prezențe luminoase ca aceea a lui Anton Nastai și Pavel Arjoca din Minerii și, respectiv, Cetatea de foc, Anton Vadu din Cumpăna Luciei Demetrius, ori bonomia și devotamentul pentru înnoiri ale lui Spiridon Biserică din comedia lui A. Baranga „Mielul turbat".

Cu un conținut mai evoluat și cu mereu mai variate mijloace de transfigurare artistică, piese recente ca : Ferestre deschise de Paul Everac, Secunda 58 și De n-ar fi iubirile de Dorel Dorian, Grădina cu trandafiri de Andi Andrieș, constituie dezbateri pasionate în jurul problemelor actualității, cu deosebire asupra responsabilității omului față de societate.

Interesante sînt profilurile de muncitori care au o etică exemplară, angajați în numele idealului comunist, în lupta anevoioasă pentru extirparea tarelor morale : arivismul, frivolitatea, egoismul etc.

Este justificat, pe lîngă satisfacția unor împliniri, și regretul spectatorului la întîlnirea pe scenă a unor figuri schematice, artificiale, a unor eroi neconvingători, a căror înrîurire asupra celor dimprejur este mai mult declarativă. Aceasta pentru că, de pildă, Bojogan al lui Paul Everac, ori Petre Tein (Dorel Dorian) fie că nu sînt angajați direct în conflictul piesei, încercîndu-se cam artificial o imixtiune în conflict, fie că sînt prea sumar prezentați în cîteva date personale, care, singure, nu pot justifica prestigiul cu care ar vrea să-l investească autorii. De aceea și transformările altor eroi sub impulsul acestora sînt cam grăbite și, prin urmare, neconcludente.

Se impune deci o cît mai atentă cercetare a realității din partea creatorilor, o receptivitate vie la cele mai subtile procese ale evoluției noastre social-spirituale pentru ca omul contemporan să-și găsească o reflectare deplină și în dramaturgie.

Este incontestabil însă faptul că producția dramatică însumează printre realizările ei o serie bogată de piese în care protagonistul este omul zilelor noastre, angajat fără bravadă, cu demnitate dar și cu modestie, în arena muncii constructive, iar complexitatea vieții sale sufletești constituie obiectivul primordial al investigației dramaturgice.

Ion APETROAIE

ARTA

MODELELE EROINELOR LUI TENNESSEE WILLIAMS

Pentru eroinele sale, Tennessee Williams a avut modele reale? Aceasta e tema unui articol publicat în revista „Europeo" de către mama celebrului dramaturg american. Ea caută să răspundă nenumăratelor întrebări cu care a fost asaltată de atîtea ori. De altminteri, întrebat odată dacă pentru a crea pe Amanda Wingfield și Laura din „Menajeria de sticlă" a plecat de la trăsăturile mamei și surorii sale, Tennessee Williams a răspuns : „Mama și sora mea nu-mi vor ierta niciodată acest lucru..." Ulterior însă, scriitorul a negat că piesa aceasta conține elemente autobiografice.

In articolul citat, mama lui Tennessee Williams argumentează astfel faptul că ea și fiica ei n-au nimic comun cu femeile din „Menajeria de sticlă". „N-am cîntat niciodată propriului meu fiu cîntecele de leagăn absurde cu care Amanda își încîntă băiatul — scrie ea —, n-am fost niciodată abandonată de soț și nici nu m-am îndeletnicit să-i caut un bărbat fiicei mele Rose. Singura mea asemănare cu Amanda Wingfield este că-mi plac ca și ei florile". Despre Rose, sora lui Tennessee Williams aflăm, din același articol, că la vîrsta de 27 de ani s-a îmbolnăvit de o gravă maladie mentală și că a fost supusă unei lobotomii care i-a înrăutățit starea. Scriitorul a rămas toată viața foarte atașat de Rose, i-a construit o casă unde speră s-o poată aduce cînd va ieși din spitalul psihiatric unde continuă să fie internată și azi.

In majoritatea pieselor, povestirilor și nuvelelor sale — spune mama autorului — Tennessee Williams a oferit publicului său o colecție de eroine anormale, măcinate de aberații sexuale, toxicomane, victime ale alcoolismului, femei de moravuri ușoare. Totuși — continuă ea — fiul meu nu are o predilecție pentru imoralitatea în sine, pentru desfrîul în sine. Femeile imorale și desfrînate care-i populează dramele — ființe instinctuale, incapabile să-și înfrîneze impulsurile — își primesc mai totdeauna pedeapsa. Tennessee Williams nu îngăduie eroinelor sale să încalce legile moralei fără a-și primi sancțiunea cuvenită, de cele mai multe ori mult mai grea decît cea pe care o impune însăși societatea.

Eroinele preferate ale lui Tennessee Williams sînt actrițele. Egoismul, de asemenea, ocupă un loc important în opera dramaturgului, egoismul ca sursă a păcatului. „Păcătoase sau egoiste, eu nu le pot considera pe eroinele fiului meu ca fundamental imorale. Intr-un sens ele pot stîrni compasiunea pentru lupta lor zadarnică cu singurătatea. Din această luptă inegală, aceste femei ies pînă la urmă înfrînte. Zadarnică le-a fost încercarea de a-și crea o lume proprie, izolîndu-se. Tennessee Williams a înțeles teribila agonie la care este supusă viața unei femei care se zbate în ghiarele singurătății ; refugiul acesteia într-o sexualitate exacerbată nu este decît un mod precar de a umple vidul sufletesc".

„Mai mult decît în dramele sale, o cheie autobiografică poate fi găsită în povestirile fiului meu, spune mama dramaturgului. Prima lui iubire adolescentină pentru o colegă, Hazel Kramer, el a transpus-o într-o nuvelă, ca și dragostea ce l-a legat de bunica sa. Totuși, nu cred că fiul meu se gîndește numai la o singură femeie cînd creează un personaj... Deși are o serie de datorii de recunoștință pentru cîteva femei care l-au ajutat în carieră — este, astfel, cazul lui Audrey Wood, primul său agent literar — totuși, nu nutrește pentru ele prea multă prietenie ; dovada este că nici pînă azi nu s-a însurat. In „I rise in flame, cried the Poenix" **— el pune în gura lui D. H. Lawrence, muribund, următoarele cuvinte fioroase : „Sînt obsedat la gîndul că, în clipa cînd voi muri, voi fi înconjurat de femei ; ele vor irumpe pe ușă, pe ferestre, tocmai în clipa în care nu voi mai avea forța să le resping...".**

L. D.

CARNET CINEMATOGRAFIC

„3 x 3 = ...?"

In tabloul atît de variat al genurilor abordate de producția recentă a studioului „Alexandru Sahia", ultimul film al documentaristului Gabriel Barta și scriitorului Radu Cosașu, cultivă nota aparte a eseului cinematografic. Pornind de la tema pe care o aveau în sarcină — răspunderea părinților pentru dezvoltarea copiilor —, avînd la dispoziție un corp actoricesc deosebit de larg, realizatorii puteau fi tentați să realizeze una din acele fabule comice cu morală în final, care (mai ales în ultima vreme) n-au însemnat un eveniment îmbucurător în ansamblul producției studioului.

Din fericire, autorii filmului au ales o cale ceva mai complicată, care s-a dovedit rodnică, fie și din punctul de vedere al posibilităților create limbajului cinematografic. Căci se cuvine ca de la bun început să apreciem la justa lor valoare autenticitatea problemelor în dezbatere, profunzimea multora din ideile transpuse în imagine, ca și ingeniozitatea utilizării montajului cinematografic. Cineaștii ne-au introdus de la început într-o controversă deosebit de ascuțită, care parcurge necontenit întregul film. In locul unei obișnuite clase de școlari cu ghiozdane și penar apare cealaltă clasă, îndeobște nevăzută, a maturilor, căci așa cum spune învățătoarea : „In fiecare zi vă simt aci și pe dumneavoastră, părinții !" Dar există și păreri diferite : „Părinții ? De ce ? Noi am răspuns de creșterea lor timp de șapte ani. De-aici încolo răspundeți dumneavoastră !"

Așa să fie oare ? Parcă însuși aparatul de luat vederi a început să cîntărească faptele și argumentele, oglindindu-le în secvențe, pe pînză și în fața copiilor ce apar micile vicii ale părinților, ambiția deșartă, vanitatea, nepăsarea ca și urmările lor grave asupra micilor cetățeni în formare, care au nevoie înainte de toate de înțelegere afectuoasă, de atenție și tact, de încredere și îndrumare. Filmul este într-un fel un rechizitoriu, dar adînc argumentat și convingător expus. Convingător mai ales în acele părți în care ideea și-a găsit cel mai fidel corespondent cinematografic. Metoda „dresajului", întrebuințată de unii părinți, a fost ridiculizată prin demonstrarea ei în ambianța unui manej. In alt episod, perseverentul „nu știu !" cu care tatăl preferă să răspundă unui șir de întrebări ale fiului său, a fost montat pe imaginea startului unei rachete, și iată o expresivă și laconică imagine a anacronismului atitudinii și pregătirii unor părinți, într-o eră în care sînt atîtea de cunoscut și de aflat. Numeroase sînt episoadele ce izbutesc să cuprindă în două-trei planuri idei profunde și clare. Din păcate mai există însă în film și repetări, inegalități, destule locuri comune care încearcă zadarnic să se ascundă îndărătul unor pretențiozități. Pelicula ni se pare de două ori mai lungă decît ar fi trebuit să fie. Nu e pentru prima dată cînd se întîmplă ca filmele documentariștilor noștri să fie lipsite de laconismul absolut necesar reliefării oricărei idei cinematografice.

T. C.

RAUL ERDOS Mineri

ECRAN

TALENTATA actriță sovietică Nina Drobîșeva, pe care publicul romînesc a avut ocazia s-o vadă în filmele **„Cer senin"** și **„Start spre necunoscut"**, este interpreta Polenkăi Vihrova din filmul **„Pădurea rusă"**, pe care îl realizează la Studioul Mosfilm cunoscutul regizor Vladimir Petrov.

CINEMATOGRAFELE din Australia sînt invadate de filme străine și, în primul rînd, de producția dubioasă a Hollywood-ului. Iată ce afirmă unul din conducătorii sindicatelor din Australia, în legătură cu cinematografia :

„Cinematografia contemporană poate fi comparată cu energia atomică. Imaginați-vă pentru o clipă ce ar fi în stare să facă un maniac dacă ar intra în posesia armei atomice. Aceasta este valabil și pentru cinematografie, care s-a transformat în mîna afaceriștilor într-o armă îngrozitoare de descompunere morală a oamenilor.

Influența nefastă pe care filmele apusene — o adevărată „otravă morală" — o exercită asupra tineretului, provoacă din ce în ce mai mult îngrijorarea opiniei publice.

SOȚII Annelie și Andrew Thorndyke, din R.D.G., realizatori reputați în domeniul documentarului cinematografic, au fost distinși cu „Ordinul Lenin" pentru ultima lor realizare **„Miracolul rus"**.

Filmul, care va apare și pe ecranele noastre, prezintă pe baza documentelor autentice, Rusia din anii premergători Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și transformările sociale care s-au petrecut în țară în anii puterii sovietice, rolul istoric al poporului care a construit socialismul și construiește în prezent cu succes comunismul.

INTRE 18 august — 1 septembrie se va desfășura al XVII-lea Festival Internațional al filmului de la Edinburg, sub deviza „Filmul și drama". La festival vor fi prezentate peste 150 filme din 40 țări. Menționăm cîteva din filmele prezentate în retrospectivă, în majoritate cunoscute și publicului romînesc : **„Carne și sînge"** (Anglia), **„A 12-a noapte"** (U.R.S.S.), **„Burghezul gentilom"** (Franța), **„Discipolul diavolului"** și **„Marty"** (S.U.A.).

FILMUL lui Jean Dreville **„La Fayette"**, care rulează pe ecranele noastre, a fost premiat pentru prezentarea excepțională a istoriei Americii.

ROBERT Youngson, care s-a făcut cunoscut prin realizarea montajelor de filme mute **„Vîrsta de aur a comediei"**, **„Cînd comedia era rege"**, va trece în curînd la realizarea unui film de același gen intitulat **„Marea paradă"**.

IN CURSUL acestei veri, regizorul italian Alberto Lattuada va începe filmările **„Muntelui fermecat"**, o adaptare cinematografică după celebrul roman cu același titlu al lui Thomas Mann.

ANTHONY Quinn va fi partenerul lui Ingrid Bergman în filmul **„Vizita bătrînei doamne"** pe care îl realizează Bernard Wicky după piesa cu același nume de Dürrenmatt.

IN STUDIOUL Lenfilm din Moscova se lucrează în prezent la o nouă versiune cinematografică a piesei **„Hamlet"** de Shakespeare în regia lui Grigori Kozințov. In rolul titular va apare I. Smoktunovski (care a jucat alături de Batalov în filmul **„9 zile dintr-un an"**), iar în rolul Ofeliei o vom revedea pe Anastasia Vertinskaia, cunoscută publicului romînesc din filmele **„Pînze purpurii"** și **„Omul amfibie"**.

CLAUDIA Cardinale este protagonista noului film la care lucrează regizorul Luigi Comencini **„Fata lui Bube"**, o adaptare cinematografică a romanului cu același titlu de Carlo Cassola.

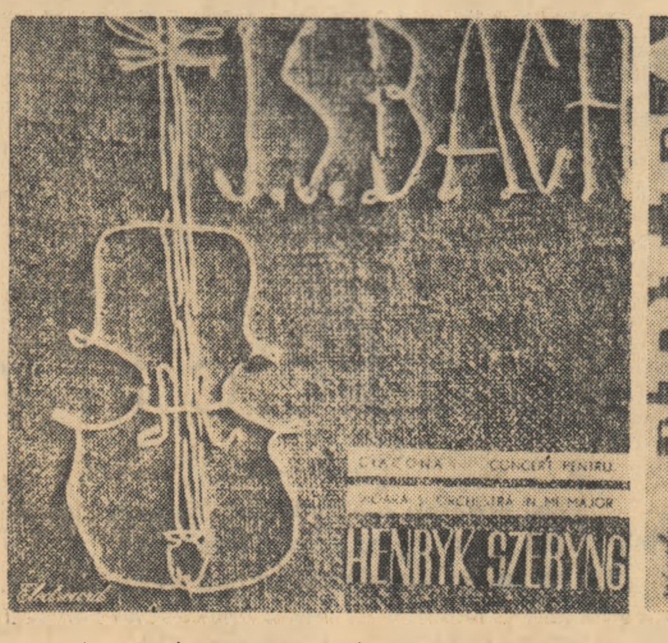

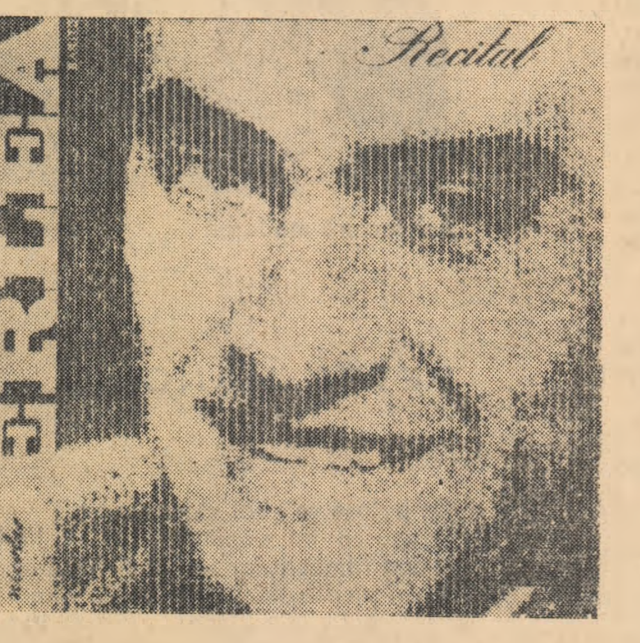

Două izbutite mape „Electrecord" : mapa discului ECD 1018 J. S. Bach, la vioară Henryk Szeryng și cea a discului ECE 092 Recital de arii din opere italiene, solist Nicolae Herlea.

DE CURIND a avut loc la Roma „Săptămîna filmului sovietic" organizată de Sovexport Film în colaborare cu Unitalia. Această manifestare face parte din acțiunile culturale prevăzute în acordul semnat recent la Moscova și va fi urmată de „Săptămîna filmului italian" la Moscova.

In cadrul săptămînii s-au prezentat filmele : **„Astronauții"**, **„9 zile dintr-un an"**, **„Colegii"**, **„Cîinele sălbatic Dingo"**, **„Balada husarilor"**, **„Tînăr, tinerel"** și **„Invierea"**.

MAȘINAȚIILE companiei americane „United Fruit" în țările Americii latine — aceasta este tema filmului de televiziune, în două serii, prezentat actualmente la cinematografele din R.D.G. Regizor : R. Kurz. In premieră, filmul a rulat pe ecranele televizoarelor, în cinci serii.

REGIZORUL norvegian Tancred Ibsen, nepotul dramaturgului, a început să lucreze la filmul **„Rața sălbatică"**, ecranizare a capodoperei ilustrului său bunic.

GRETA Garbo își reia activitatea ? Cel puțin așa declară unele publicații occidentale, anunțînd că Greta Garbo va juca împreună cu Rossano Brazzi într-un film pe care-l va realiza regizorul David Leon, și care ar urma să fie finanțat de producătorii americani și italieni.

APRECIATUL Arne Matsson, căruia i se datorește cunoscutul **„A dansat numai o vară"**, pregătește un nou film **„El a fost la mine"**. Protagoniști : Olaf Tunberg, Carl-Arne Holmsten, Peer Oscarsson.

FILMUL **„Melodie la subsol"** al lui Henri Verneuil a fost lansat în Franța cu tam-tam. Asurzitoarea reclamă care a precedat premiera, se lăuda între altele și cu faptul că rolurile principale, în această povestire despre gangsteri, sînt deținute de Jean Gabin și Alain Delon. Critica cinematografică franceză remarcă însă că acest film e o simplă combinație comercială „care asigură profituri maxime" autorilor săi și nu are nimic de-a face cu arta.

REGIZORUL bulgar Ianko Iankov pregătește filmul **„Ireductibilii"** (episod din luptele unui grup de partizani bulgari în cursul războiului antihitlerist), după scenariul scris chiar de el. Se dă ca probabil faptul că unul din roluri va fi interpretat de actrița de cinematograf iugoslavă Dușița Ieqatat.

B.P. HAŞDEU - SCRIITORUL

(Urmare din pagina 1)

vită în ansamblul ei, e izbit de corelația strînsă ce leagă diferitele lui preocupări între ele, pe cele ale literaturii de cele ale științei, cu toată specificitatea fiecărui domeniu în parte. Știința pătrunde astfel pe tărîmul creației literare a lui Hașdeu și anume pe mai multe căi. Prin conștiincioasa și ampla documentare istorică ce stă la baza fragmentelor romanului „Ursita" sau a piesei „Răzvan și Vidra" ca și a încercărilor dramatice ale tinereții, lucrări evocatoare ale veacului al XVI-lea — *mai întîi*, apoi prin intercalarea, în unele scrieri epice, a unor teorii și informații științifice, așa cum obișnuia literatura realistă a secolului al XIX-lea, în urma avîntului științific al acestei epoci. În sfîrșit, insistența autocomentare a creației sale dramatice prin prefețe și note marginale de tot felul, unele depășind chiar valoarea însăși a pieselor de început — ilustrează pătrunderea criticii, teoriei, și istoriei literare în domeniul beletristicei.

Remarcăm, apoi, deopotrivă, reversul medaliei: prezența spiritului literar și artistic în cuprinsul științei. Cine n-a reținut pasiunea cu care Hașdeu își impregna textele istorice, lingvistice sau folclorice, aderarea sa afectivă la temele tratate, într-un grad atît de viu și intens, încît o scriere ca „Ion Vodă cel Cumplit" tinde să devină mai mult o operă literară decît una istorică? În prefața la această lucrare, scriitorul însemna, de altfel, singur: „inima simțea în adîncul său ceea ce scria condeiul, iar cînd inima simte, condeiul vine, scurt, laconic, iute ca bătăile pulsului". O astfel de pasiune ducea însă, firesc, spre acel subiectivism care frîna, de multe ori strădaniile autentice ale științei, dar care introducea, în cuprinsul acesteia, o undă literară.

Hașdeu dezlănțuia, în operele lui științifice, mari valuri imaginative ridicînd, pe crestele lor, numeroase ipostaze cutezătoare sau întregi șiruri de asociații surprinzătoare, deseori totuși caduce, ca cele de pe domeniile istoriei și lingvisticii, dar care ilustrează încă o dată imixtiunea în știință a spiritului său literar. E apoi semnificativ de observat, mai departe, că printre principiile metodologice ale istoriei, Hașdeu enumeră în prefața la „Ion Vodă" directive ca, de pildă, însuflețirea materialului adunat și elaborarea lui „în perspectivă și colorit" întrucît observă că „istoricul e un uvrier și artist, totodată", ca unul care ca „uvrier adună", iar ca artist „dă brutei materii acea supremă expresiune care face ca statuile lui Canova sau curțile Alhambrei să nu fie de piatră, ca Madonna lui Rafael să nu fie o pînză sau o scîndură îmbibată de niște sucuri vegetale".

Caracterul combativ cu utilizarea armelor umorului, zeflemelei și ironiei se ivește, de asemeni, din scrierile științifice și polemice ale lui Hașdeu și-i adaugă încă un aspect evident literar. Nu e, prin urmare, nici o mirare dacă scrierile sale științifice provoacă și emoții literare, și caracterizări ca cele ale acad. Călinescu după care opera științifică a lui Hașdeu pare „un roman al senzației investigative" sau că scriitorul posedă „arta de a ațîța curiozitatea, de a irita și a amina, de a lăsa pe cititor în prada celei mai furioase nevoi de a afla imposibilul" — sînt resimțite ca firești și adecvate.

Se cade să observăm însă, că mai sus citatele aptitudini literare au dăunat preocupărilor lui științifice care au suferit — în mod vădit — de excesele subiectivismului și ale unei imaginații prea aprinse. Evidența întrpătrundere a spiritului științific cu cel artistic ridică însă problema stilului unitar al activității sale și nu e greu să afirmăm că, în fond, cumpăna se înclină spre literat, calitatea dominantă rămînînd cea a spiritului artistic, cu toate meritele și defectele acestuia. Acest spirit artistic, prezent în mai toate scrierile lui Hașdeu, s-a exprimat însă — se înțelege — mai cu seamă în operele lui literare despre care ne propunem a însemna aci cîteva observații istorice și estetice.

Opera literară a lui Hașdeu, ca și întreaga lui activitate, de altfel, se caracterizează după cum observam de la prima vedere, prin multilateralitate adică prin cultivarea mai tuturor genurilor și speciilor literare, a poeziei lirice, epice și dramatice, a criticii și teoriei literare, deopotrivă. Ea s-a desfășurat paralel cu preocupările lui științifice și nu e lipsită de continuitate. Începînd încă din epoca adolescenței — cînd își nota în „Jurnalul său intim", din 1852, primele lui impresii și preocupări literare în rusește și compunea cele dintîi versuri și piese, trecînd prin perioada sa ieșeană cînd au apărut, în propriile lui reviste, o serie de poeme, apoi nuvela „Duduca Mamuca" sau articolul de critică „Mișcarea literelor în Eși", în deceniul al șaptelea și al optulea, cînd ne-a dăruit „Răzvan și Vidra" (1867), volumul de „Poesie" (1873) și comedia „Trei crai de la răsărit" (1879) — și pînă la sfîrșitul veacului trecut cînd a apărut volumul „Sarcasm și ideal" după prăbușirea lui sufletească în urma morții Iuliei — activitatea literară a scriitorului n-a fost nicicînd întreruptă.

Lirica lui Hașdeu nu s-a bucurat, în vechea istorie literară, de vreo prețuire deosebită și o cercetare adecvată a ei cu scopul de a o promova la locul cuvenit, s-a produs abia în 1946 în cadrul reconsiderării științifice a moștenirii literare prin contribuția acad. Tudor Vianu. Partea ei rezistentă se reflectă în volumul din 1873 în care Hașdeu și-a adunat poemele cele mai caracteristice. Ca totdeauna, după obiceiul său de a se autocomenta, scriitorul și-a definit singur poezia în poema din 1872, intitulată „Viersul", „o poezie neagră, o poezie dură, o poezie de granit", citat ilustrativ, relevat de mai toți criticii care s-au ocupat cu acest sector al operei lui Hașdeu. Nu a lipsit autocomentarea nici în prefața volumului din 1873 în care Hașdeu își înfățișa poezia ca o „sumbră și violentă pictură a lui Caravaggio în care vezi numai oase și mușchi, în loc de fragedă și catifelată carne". Exemplarul tipic al acestui climat e terifiantul „Complot al bubei" (1869). Aici leproșii își propun să infecteze apele spre a îmbolnăvi pe semenii lor sănătoși și a putea parveni, ca și aceștia, la măriri politice; pînă la urmă, poporul îi pedepsește însă, incendiind pădurea în care se aflau. Poemul e alegoric și cu certe finalități democratice, dar mijloacele lui sînt caracteristice pentru poezia lui Hașdeu, „o poezie neagră, dură", cu descrierea insistentă pînă la cruditate, a elementelor negative, scabroase, în descompunere. E expresia acelei lirici care se încadrează în matca romantismului macabru și care cunoaște, și la noi, o tradiție sporadică în unele poeme ale lui Asachi, Iancu Văcărescu, Alecsandri sau Bolintineanu, inclusiv în baza lor folclorică din care exală miasmele credințelor și superstițiilor magice.

Un important sector al poeziei lui Hașdeu e însă cel *social*, corespunzător concepției pe care singur și-o înfățișează, după obicei, și pentru care „poetul e un martir al altruismului", și nu un egotist afișîndu-și ostentativ „propria lui microscopică personalitate" (în prefața la volumul lui H. Lecca, 1898). Hașdeu continuă aici poezia pașoptistă combătînd aprig și violent, cum a făcut Cezar Bolliac, tirania feudală în poeme ca „Odă la ciocoi", „O doină postumă", „Complotul bubei" și într-o serie de balade istorice ca, de pildă, „Vornicul Iancu Moțoc". Limbajul poetic atinge deseori coardele pamfletului, lovind vehement în boierimea exploatatoare. Se încadrează acestei tematici și atitudini și poemele în care — ca în „Adevăratul poet" și „Viersul" — se deplînge soarta artistului născut „în amărite zile" și tras de societatea timpului ca spre „a țărnii de-aproape tiranie".

Meritele liricii lui Hașdeu constau în perpetuarea cîntecului revoluționar pașoptist pînă în perioada ce i-a urmat, accentuînd descripția dură a exploatării în versuri energice de tipul pamfletului. E, de fapt, un moment caracteristic al începuturilor realismului nostru critic din perioada dinaintea lui Eminescu.

Proza, mai puțin cultivată de Hașdeu, e totuși valoroasă mai ales prin renumita „Duduca Mamuca" (1863), publicată mai întîi în „Lumina", apoi în volum sub titlul „Micuța — Trei zile și trei nopți din viața unui student" (1864). E o narațiune erotică, învăluită în procedee romantice, cu scop vădit satiric, propunîndu-și a înfățișa un tablou al moravurilor epocii: primei sale tinereți. Umorul pînă la sarcasm, atmosfera plină de vioiciune, dialogurile spirituale, tonul persiflant, alcătuiesc și astăzi farmecul acestei nuvele pentru care autorul a trebuit să suporte umilirile unui proces montat de adversarii săi politici și culturali. După proza satirică a lui Negruzzi, cu unde de umor și linie general realistă, nuvela lui Hașdeu aduce elemente noi constînd într-o vie capacitate imaginativă și în nivelul mai înalt al spiritului critic.

Fragmentele romanului „Ursita", republicate în 1876 în „Revista literară și științifică", evocă prin documentarea bogată și tratarea artistică în sens romantic, sfîrșitul epocii lui Ștefan cel Mare, cu apreciabile însușiri de stil.

Contribuția literară cea mai de seamă a scriitorului rămîne însă, pentru toată lumea, teatrul, pentru care și-a manifestat totdeauna o atracție susținută, începînd din adolescență și pînă la sfîrșitul deceniului al VIII-lea al veacului trecut. Piesele sale cultivă, în mod continuu, tematica istorică și prezintă, de fapt, viziuni concrete ale istoriei sau cum scria el „istoria văzută de față". După cîteva exerciții preliminare dintre care cel mai citabil rămîne „Răposatul posteinic". (1862) interesant și prin comentariile teoretice ce-i însoțesc. Hașdeu ne dăruiește în 1867 pe „Răzvan și Vidra", apărut mai întîi în foiletoanele ziarului „Perseverența", apoi în două ediții în același an. Piesa i-a adus, după cum se știe, consacrarea, care a fost aproape unanimă din epoca primei reprezentări și pînă astăzi. Ca în toate lucrările sale, Hașdeu a folosit și aici o documentare variată și profundă. Informații de arhive, romine și străine, biografia lui Bălcescu cu privire la Răzvan, tradiții, balade și cîntece haiducești — socotite, după Bălcescu, izvoare ale istoriei, au contribuit la evocarea exactă a moravurilor epocii despre care Hașdeu scria că a fost „una din perioadele cele mai oligarhice din analele Romîniei". Axa ideologică a operei — lupta aprigă dintre boieri și popor, exploatatori și exploatați, privită de la înălțimea unui umanism generos care înfierează deopotrivă și discriminarea rasială — cristalizează într-un conflict dramatic, solid construit, în care se integrează personaje diferențiat conturate, distribuite într-o compoziție de tip romantic, pe linii expresiv contrastante. Drama, fără a-și pierde stringența genului, e măiestrit învăluită într-o atmosferă lirică, din care emană, din cînd în cînd, flăcări patriotice. Ca și M. Sadoveanu, Hașdeu a sugerat stilul epocii fără aglomerări artificiale de arhaisme, utilizînd un grai popular, smălțuit cu proverbe și nuanțat, îndeminatic, cu un fin umor țărănesc. Piesa aparține repertoriului nostru clasic de totdeauna, un moment de seamă al moștenirii noastre literare în domeniul dramei romantice, înainte de „Despot vodă" și „Vlaicu vodă". Comedia „Trei crai de la răsărit" (1879) nu s-a mai putut menține la același nivel cu toate elementele realist-critice, mobilizate împotriva curentului latinist.

Referindu-ne, în sfîrșit, la activitatea de critic și teoretician literar a lui Hașdeu despre care vechea istorie literară nu pomenea nimic, remarcăm însemnătatea contribuțiilor sale și în acest domeniu pe care scriitorul l-a cultivat încă din perioada sa ieșeană și pînă tîrziu, la sfîrșitul veacului trecut. Preocuparea îi era de altfel organică și ea se exercita, cu asiduitate, pe toate tărîmurile muncii lui științifice, el lucrînd totdeauna „cu făclia criticii în mînă", cum singur scria.

Obiectivul criticii literare a lui Hașdeu cuprindea pe unii dintre scriitorii celei de a doua jumătăți a secolului trecut pe care-l caracteriza în recenzii, cronici dramatice, prefețe la diferite volume, dar și prin articoli, de mai mari dimensiuni, „Mișcarea literilor în Eși" (1863). Procedarea lui era totdeauna inductivă, el plecînd de la fapte — opere și autori — spre a urca apoi, cu grijă, pe treptele generalizării teoretice și a îndrumării energice a literaturii contemporane. Metoda lui Hașdeu se opunea deci celei maioresciene care proceda, dimpotrivă, deductiv și metafizic, expunînd mai întîi concepția lui despre artă după Hegel și Vischer, și citind faptele literare, romîne și străine, doar spre a o ilustra, așa cum o dovedește articolul „O cercetare critică asupra poeziei romîne la 1867". În numeroase cazuri și în linii mari, opiniile lui Hasdeu au fost juste. El și-a arătat necurmat admirația pentru scriitorii pașoptiști fără a coborî, prin aceasta, valoarea contemporanilor săi de mai tîrziu. L-a prețuit entuziast pe V. Alecsandri în producțiile lui dramatice și l-a judecat aspru, dar obiectiv, pe Asachi pentru piese cu totul neizbutite ca, de pildă, „Petru Rareș", elogiind meritele celui dintîi în plină ascensiune și subliniind declinul celui de al doilea, în amurgul carierei acestuia. Pe linia orientării lui Kogălniceanu, Hașdeu nu ținea seama de „personalități", de rangul lor social, și nu se sfia să critice unele deficiențe ale lui Alecsandri și Negruzzi, în timp ce lăuda scriitori puțin cunoscuți în epoca lui. A executat, cu severitate, pe junimiștii elogiați în istoria literară a cercetătorului german Rudow (1892), pe V. Pogor, Samson Bodnărescu, Anton Naum, Iacob Negruzzi, dar a publicat cu plăcere în „Revista nouă" (1887—1895) nuvelele realiste ale lui Delavrancea, unele poeme ale lui Al. Vlahuță sau lucrări ale unor scriitori din generația mai veche ca, de pildă, pe cele ale lui I. Ghica. A săvîrșit însă și erori grave aprecîind, din spirit de clan, pe Gheorghe din Moldova sau pe Haralamb Lecca și, mai cu seamă, respingînd — în regretabilele lui rapoarte academice din 1891, — premierea lui Gherea și Caragiale. Erorile aparțin perioadei de după 1888 cînd scriitorul intra în ultima fază a vieții lui ce se caracteriza prin contradicții tot mai vădite și prin accentuate oscilații ideologice. Cu toate aceste erori, critica lui Hașdeu care se situează după Kogălniceanu și Russu, a lărgit cîmpul cercetării literare depășind metoda îndrumării generale și orientîndu-se ferm spre o concepție realistă.

Critica lui literară și permanenta lui tendință generalizatoare a determinat apoi schițarea unei poetici care merită a fi reținută cu tot caracterul ei general, într-o istorie științifică a teoriei noastre literare. Încercarea lui sistematizatoare s-a produs cu patru ani înaintea celei a lui Maiorescu, față de care el deține astfel întîietatea cronologică. După Hașdeu, poezia se susține pe „trei stînci de căpetenie", „călăuze" necesare scriitorilor contemporani lui, pe „ideea poetică" prin care nu se înțelege vreun conținut hegelian, ci imaginația creatoare, pe „graiul poetic" și pe „efectul poetic" al finalului pe care — sub influența retoricii antice — îl supraprețuiește ca și, de altfel, funcțiunea fanteziei care ar fi avînd ca scop „de a ne răpi din realitate". Sistematizarea nu e — după cum se vede — prea stringentă și tendința ei idealistă destul de accentuată, dar în alte articole teoreticianul se corectează și susține, cu energie, metoda realistă a literaturii. Hașdeu reliefează însemnătatea conținutului operei literare căreia îi cere să rămînă „credincioasă naturii" și realității social-istorice. Împotriva opiniei lui C. Negruzzi cu care polemizează, criticul socotește că manifestarea politică poate și trebuie să fie inclusă în literatură, că „politica predominînd" literatura „nu amuțește", anticipînd astfel opoziția ce i se va face mai tîrziu, cu drept cuvînt, lui Maiorescu, în această chestiune.

Printre ceie mai de seamă idei literare ale lui Hașdeu, merită a fi reținut caracterul național al literaturii. El îl subliniază cu toate prilejurile, pe linia orientării lui Kogălniceanu și Russu, accentuînd în deosebi baza folclorică a literaturii culte pentru a cărei însemnătate invoca și mărturia lui Vico.

O opinie interesantă a lui Hasdeu cu privire la caracterul național al literaturii ne întîmpină în momentul, în care el observă că poporul romîn nu se reduce numai la țărănime, la „duioși băieți și gingașele leliițe" și că în scrierile vremii pot apărea și „idei și patimi într-o atmosferă mai presus de cea a cătunelor", sugerînd astfel, cu drept cuvînt, reflectarea în arta literară și a altor păturI sociale în afară de cele rurale.

Orientării naționale în literatură, în sensul generației din 1848, i se alătură firesc aprinsa sa luptă împotriva cosmopolitismului și a pesimismului junimist, de origine schopenhaueriană, luptă susținută necontenit pînă la sfîrșitul veacului trecut.

Părerile criticului se extind însă, mai departe, și asupra caracterizării personajelor, de pildă, în care el vede nu copii fotografice de pe realitate, ci „tipuri de figuri și de evenimente" abstrase din această realitate, între artă și natură creîndu-se un raport ca „cel de la algebră spre aritmetică". Hașdeu ridică și numeroase alte probleme în cadrul poeticii sale, orientîndu-se în genere, cumpănit și just, cu excepția caracterizării „graiului poetic" pe care sub influența esteticianului scoțian Dugald Stewart îl socotește diferențiat cu totul față de limbajul obișnuit.

În domeniul a ceea ce teoria literară numește „proces literar", Hașdeu înseamnă observări esențiale cu privire la drama istorică și la modelele ei nepieritoare, la operele lui Sofocle și Shakespeare. Filonul realist reapare și aci mereu, cu toate prilejurile, alcătuind de fapt, în ciuda imixtiunilor idealiste, axa ideologiei literare a lui Hașdeu.

În cadrul istoriei teoriei noastre literare, după Al. Russu și celalți pașoptiști, Hașdeu a ridicat numeroase probleme privind conținutul, structura și unele specii ale literaturii, probleme cărora le-a oferit, în multe cazuri, soluțiile cele mai potrivite. Sectorul de critică și teorie literară trebuie, prin urmare, încadrat moștenirii literare a scriitorului.

Văzută în perspectiva istoric-literară a timpului său ca și în lumina actualității, personalitatea literară a lui Hașdeu se impune prin afirmarea dîrză a idealurilor pașoptiste în perioada ce le-a urmat, ca și prin utilizarea mijloacelor conjugate ale romantismului și realismului critic pe cale de închegare, sprijinind astfel ideologic înaintarea societății romînești din a doua jumătate a secolului trecut.

Al. DIMA

Recoltele luminii — Foto GH. PARASCHIV

PROZA LIRICĂ

Nu-i putem, evident, cere unei schițe să ne ofere imaginea complexă a realității pe care ne-o poate înfățișa un roman, dar de aci nu decurge deloc că schița e neutră față de esențial și semnificativ. Dimpotrivă, deși schița e doar un moment, ea poate concentra și recupera intensiv și tocmai de aceea efortul ei de esențializare este capital în realizarea artistică. Se știe că schița e o școală a concentrării. Dar stau, în practica literară, lucrurile totdeauna așa? Ne referim, firește, nu la lucrările plate, nesemnificative, ci tocmai la acelea ale unor autori înzestrați ce doresc, poate, să comunice o idee importantă care este însă anihilată prin diluție. Un exmeplu adecvat este schița lui Traian Coșovei, „Mișutca, frățioare..." (G.L. 22/1963). Înainte de a-mi spune însă părerea, să reamintesc cititorilor subiectul:

Tatăl, mama și fiul trăiesc în cea mai deplină armonie. Ei se joacă așa: tatăl este ursul bătrîn, „morocănosul Mișa", mama este ursoaica, Mișatca, „pricepută și ea la găsitul zmeurei, chiar mai pricepută decît noi", iar băiatul, puiul, este Mișutca, ursulețul. Dar plăcuta atmosferă din casă se află în primejdie: Mișutca a luat condamnabila notă 3 la compunere despre primăvară. Ca să-l pedepsească, mama (Mișatca) îl obligă pe Mișutca să stea la masă singur, și să scrie încă o dată compunerea, iar tatălui, „morocănosul Mișa", i se indică o atitudine rezervată, rece, ostilă chiar față de elevul aflat în greșeală. Pedepsitul la scris se simte probabil indispus că, în loc să se joace afară, în soare, trebuie să stea la masa lui de corecție și să compună despre primăvară; dar cel care e cu adevărat nenorocit și își găsește mereu drum prin fața pedepsitului (fără să-l vorbească însă!) e „ursul bătrîn", Mișa.

Această primă parte, adică mai bine de o treime din schiță, e bine scrisă și vădește încă o dată realele calități de liric delicat ale lui Coșovei. Impresionează atmosfera ce se crease prin pedepsirea băiatului: „Casa era rece și mare, plină de supărare și de învrăjbire". Suferința tatălui care e silit să-și pedepsească sever copilul, dar își face mereu de lucru pentru a trece prin fața lui, pentru a-l putea măcar vedea: „Dar eu treceam încoace și încolo fără să știu de el, fără să-mi pese de el și de scrisul lui și numai așa ca să arăt că nu observ prezența lui, că nu mă interesează, că nu există deloc, că nici nu am copil — întocmai după cum poruncise mama. Treceam ca un ghețar, rotindu-mă prin preajma lui, cu o mie de prăvălișuri geroase și cu o mie de colțuri, — tot pe lîngă el, tot prin fața lui". Lirismul specific îl face pe Coșovei sensibil la anumite domenii particulare ale psihologiei și prin aceasta el contribuie la îmbogățirea imaginii noastre despre realitate.

Din păcate, aici apare tocmai unul dintre acele defecte la care Coșovei nu vrea deloc să renunțe: nemulțumit să spună același lucru de trei ori, neavînd deloc încredere în inteligența cititorului, prozatorul începe a repete aceeași idee, agravînd-o mereu, pînă cînd, părinții apar niște monștri sadici ce-și torturează copilul obligîndu-l să-și scrie lecțiile! Dar fiindcă toate au un sfîrșit și chinurile lui Mișutca trebuie să aibă unul! Spre seară, băiatul își obligă tatăl să privească în vasul cu flori și acesta descoperă uluit, în fiecare lalea, cîte un bilet („Să ne jucăm frumos", „Să plece cearta de la noi", „Trăiască tata, mama și copilul lor", etc.). Mica manevră infantilă topește răceala (simulată) a părinților, familia e fericită și se joacă din nou de-a ursii. Foarte bine. Nu știu ce păreri poate avea un profesor despre această pedagogie a infinitei îngăduințe, (vezi „Domnul Goe") pot să spun însă că schița ar fi cîștigat mult dacă ar fi fost redusă la o treime. Dar Coșovei e răbdător cu cititorii și după episodul lalelelor cu mesaj, mai explică odată ce a vrut el să ne spună, lansînd un lung apel de înfrățire generală a tuturor oamenilor. Dacă lăsăm la o parte faptul că această înfrățire nu este pretutindeni posibilă (de exemplu în țările capitaliste, între exploatați și exploatatori) rămîn obiecțiile (valabile și pentru alte schițe și reportaje ale prozatorului) față de repetarea monotonă a unei unice idei și față de un sentimentalism excesiv. E regretabil că Traian Cosovei, talent real, înzestrat cu o sensibilitate lirică autentică, nu pare că aspiră să depășească vechile sale lipsuri. Aș dori mult ca tînărul prozator să înțeleagă aceste obiecții ca un semn de prețuire.

„Ripa" de Fănuș Neagu apare ca un „fragment de roman" (G.L. 27/63) dar poate fi discutată și ca ... o schiță, adică drept o lucrare literară de sine stătătoare. Fănuș Neagu ne readuce într-un Bărăgan violent, înfinit și ciudat, cu hoți de cai (faptele se petrec ceva mai de mult), patimi și întorsături bruște ale destinului, un Bărăgan ce ne reamintește — în sensul bun al cuvîntului — de Panait Istrați. Fănuș Neagu se dovedește stăpîn pe mijloacele sale artistice, își struneşte bine narațiunea, intercalează echilibrat episoade lirice într-o acțiune captivantă, arătînd că dispune de posibilități literare diverse. Povestirea se citește cu atenție. Drumul cu căruța al lui Ion Mohreanu cel atins de alice, prin arșița Bărăganului, apariția ciudată și dogorîtoare a Bișcăi, dansul buf al lui Caramet în lumina lunii, sînt mici scene bine realizate. Dar îndeosebi se reține atmosfera lunară de coșmar, zguduită de intensități lirice. Dacă Nicolae Velea se dovedește un analist, D. R. Popescu atras de proza obiectivă pe care o integrează unui simbol, Traian Coșovei un liric impenitent, Fănuș Neagu ne arată că vechea și strălucita tradiție a povestirii romînești nu s-a stins. Ce modalitate, dintre acestea, prefer? Pe toate! Singura problemă reală este ca fiecare prozator, pe calea sa proprie, să-și dea maxima măsură a forței sale creatoare.

Paul GEORGESCU

horror vacui!

(Urmare din pagina 1)

trezărese a exista cîndva, G. E. Moore și-a propus drept scop suprem al activității sale o „restaurare" a eticii și a principiilor el. E ceea ce a și încercat să facă în amintita Principia Ethica. *Apariția acestei cărți a fost îndelung aplaudată. Pînă și un critic al lui G. E. Moore, W. K. Frankena, exclama plin de uimire: „Nici o carte din acest secol n-a avut în etică și în teoria valorilor un efect comparabil cu acela pe care l-a avut* „Principia Ethica". *Pozitivist, Moore a încercat să utilizeze metoda „analizei logice" și în „limbajul etic". Așa se explică — după cum remarca Nicola Abbagnano — efectele largi pe care această tentativă le-a avut asupra filozofiei anglo-saxone, asupra tuturor „analizelor" pe care empirismul logic le-a încercat asupra „limbajului moralei". Moore însuși considera, cu toată modestia de care era capabil, că a înfăptuit „prolegomenele la orice etică viitoare care se va prezenta ca știință"! Am stăruit asupra acestor imprejurări tocmai pentru a arăta cît de valabile sînt, în genere, concluziile ce se desprind din analiza cărții lui Moore asupra crizei întregii gîndiri etice burgheze contemporane. Dacă* Principia Ethica *este „cartea secolului", cu toată îndreptățirea putem conchide asupra „secolului" privind cartea.*

Îndeobște, ca să așezi „fundamente" (aceasta este valabil și în domeniul principiilor) trebuie, mai întîi, să cureți terenul. Păstrînd tradiția (numai în acest caz de altfel), G. E. Moore „curăță" și el terenul, războindu-se cu... tradiția. Cea mai mare parte din Principia Ethica *este dedicată criticii teoriilor etice anterioare. După Moore, întreaga etică de pînă la el a păcătuit printr-o așa-zisă eroare-naturalistă, adică a definit categoriile etice prin termeni care desemnează proprietăți naturale cînd — afirmă el — judecățile morale nu pot fi întemeiate pe judecăți care descriu fapte. Sub specia acestei erori sînt analizate și combătute, rînd pe rînd, etica hedonistă, cea utilitaristă, precum și așa-numita „etică metafizică", din care ar face parte stoicii, Spinoza, Kant și neohegelienii englezi. De remarcat că, insatisfacția provocată de aceste teorii etice, face ca Moore, în critica sa, să aducă adesea argumente interesante și îndreptățite. Este de altfel și partea cea mai vie și mai interesantă a lucrării* Principia Ethica.

Care sînt însă „fundamentele" pe care, odată curățit terenul, le așează Moore? Dacă G. Bentham voise să reducă etica la o teorie generală a momentelor conduitei, Moore consideră că problema fundamentală a eticii nu se poate restringe pur și simplu la o teorie a conduitei, ci ea trebuie să fie o „teorie a binelui în general". După el, prima problemă este aceea de a vedea ce trebuie să se înțeleagă prin „bine" în general. Așadar, Moore își propune o „analiză logică" în abstracto, cum spunem noi, independentă de practică, de viață.

Care au fost roadele culese cu această metodă? Ne-o spune însuși, G. E. Moore. După ce la pag. 6 din Principia Ethica *ne asigură că: „Dacă sînt întrebat cum putem defini binele, răspund că el nu poate fi definit și aceasta este tot ce pot să spun", la pag. 7 se străduiește totuși să se explice. „Bine este o noțiune simplă întocmai ca aceea de galben; și cum în nici un fel nu se poate explica ce anume este galbenul pentru cel ce nu o știe, tot așa nu se poate explica nici binele". Binele este o noțiune simplă și, după Moore, din această cauză nu poate fi definită așa cum poate fi definită o entitate complexă, cum este, de ex., cea de „cal" (asociația îi aparține lui Moore).*

Imposibilitatea de a defini binele l-a fost sugerată lui Moore de către „filozofii intuiționiști ai eticii", Sidgwick și Brentano. Dar dacă binele nu poate fi definit, el poate fi în schimb intuit. Spre deosebire de cei doi filozofi, Moore refuză însă să dea intuiției vreo semnificație pozitivă. Propozițiile care afirmă că ceva este bun sînt intuitive numai pentru motivul că nu sînt susceptibile de nici o demonstrație. Ele sînt pur și simplu acceptate sau respinse; nu pot fi deduse logic din vreo altă judecată. Intuiția este caracterizată prin imediateță și evidență. În acest fel, Moore ajunge să acorde un rol remarcabil „simțului comun" în intuirea „binelui", „răului", „datoriei" și celorlalte categorii ale eticii.

Întreg eșafodajul teoretic ridicat cu multă trudă de Moore se dovedește a fi clădit pe nisip. Prin însuși punctul de plecare, construcția teoretică este așezată pe un ușor depistabil „ignoratio elenchi". Răspunsul dat la întrebarea ce este „binele", în realitate, este un non-răspuns. Binele este indefinibil! „Simțul comun", intuiția ni-l arată! Nu știm ce este binele, așadar... Însă „toți sînt de acord asupra a ceea ce trebuie, în general, să se înțeleagă prin bine"! Imobilismul și conservatorismul etic se manifestă, astfel, din plin. El își lasă pecetea asupra tuturor considerațiilor pe care Moore le face atît asupra altor categorii etice fundamentale cît și asupra rosturilor practice pe care le-ar mai avea etica. Însuși efortul de a scrie Principia Ethica, *din chiar punctul de vedere adoptat de autorul lucrării, este inutil. Căci, așa cum remarcă pe bună dreptate Nicola Abbagnano, ce sens are să mai raționăm despre bine sau despre non-bine cînd toți știm ce este binele? Dacă binele este, așa cum afirma explicit Moore, exact ca și galbenul, ce sens are să demonstrezi că ceva este galben sau nu este galben sau că este galben sau mai puțin galben decît altceva? (v. G. E. Moore* i Principia Ethica, *Rivista di Filosofia, Torino, nr. 1—1963, p. 57).*

Intuiția, introdusă de Moore ca factor fundamental în determinarea categoriilor, reprezintă de fapt canalul de infiltrare al iraționalității, subiectivității și relativității absolute în etică. Apelîndu-se doar la intuiție, stabilirea adevărului judecăților morale devine un nonsens. Căci intuiția nu poate demonstra care judecată morală este falsă și care adevărată, nu poate arăta care intuiție este rodul unei contingeri preconcepute, este o prejudecată, o dorință personală sau o iluzie a subiectului. Moore nu numai că nu explică istoricitatea categoriilor și normelor etice, dar escamotează și răspunsul la întrebarea de ce în anumite cadre istorice sociale concrete ceea ce este moral pentru unii sau pentru o clasă este imoral pentru alții sau pentru o altă clasă. „Referirea la infailibilitatea intuiției — scrie cu deplin temei K. A. Svarțman — exclude orice posibilitate de critică a moravurilor și a judecăților morale ale unei anumite clase, permite apărarea oricărui criteriu de morală" (v. Probleme de filozofie, nr. 9/1862, p. 101). Desprins de istoria vie a societății, fundamentul gnoseologic al intuiționismului rămîne concepția asupra ideologiei ca domeniu cu totul autonom, care se subordonează numai legilor sale logice interioare. Principiile și normele moralei nu sînt însă o „deducție" logică autonomă ci rezultatul unei practici sociale îndelungate.

Intuiționiștilor etici contemporani li se potrivesc cum nu se poate mai bine cuvintele lui Engels referitoare la toți acei ideologi care rupeau conceptiile morale și juridice de terenul real al relațiilor sociale: „În timp ce (ideologul n.n.) își închipuie că elaborează o teorie etică și juridică valabilă pentru toate lumile și pentru toate timpurile, el construiește de fapt o imagine deformată — pentru că e desprinsă de bazele sale reale —, răsturnată ca într-o oglindă concavă, a curentelor conservatoare sau revoluționare din epoca sa" (Anti-Dühring, E.S.P.L.P., 1955, p. 110).

„Prolegomenele la etica viitorului" lui Moore, bune pentru „toate lumile și pentru toate timpurile" nu sînt nici ele altceva decît o imagine deformată a curentelor reacționare din epoca burgheză contemporană. Iar urmașii lui Moore, chiar atunci cînd îl critică și, spre deosebire de maestru, se numesc a fi „intuiționiști deontologi", nu fac altceva decît să respecte spiritul „cărții secolului", ca să folosim expresia lui Frankena.

Principia Ethica *n-a reușit să rezolve problema „absenței valorilor". Dimpotrivă, după cum se vede, o agravează. „Cartea secolului" nu este decît o mostră a neputinței teoretice în care se zbate, fără ieșire, gîndirea burgheză contemporană. Aceste vorbe, vorbe și iar vorbe, cum ar zice un personaj celebru, au rostul lor dacă nu acela de a sprijini direct temeliile burgheze, atunci cel puțin pentru a arunca peste ele un văl nebulos de frazeologie morală.*

Dumitru GHIȘE

PREZENȚE ROMÎNEȘTI

Recent a apărut în Italia („Editori Avanti") în traducerea lui Mariani Baffi un nou volum de M. Sadoveanu care cuprinde „Hanul Ancuței", „Baltagul" și „Bordeenii". Coperta aparține lui Franco Magnani. În cuvîntul lui introductiv, scriitorul italian Mario de Micheli prezintă cititorului unele informații asupra biografiei lui Mihail Sadoveanu ca și o seamă de aprecieri asupra operei care pot contribui la cunoașterea și mai bună peste hotare a marelui nostru povestitor.

„Astăzi mai bine decît în trecut, subliniază autorul prefeței, acest scriitor care cu atîta naturalețe îmbină mitul cu realitatea, poate fi înțeles și apreciat. Citindu-l se va observa că Sadoveanu face parte dintr-o mare tradiție narativă europeană, o tradiție în care își găsește locul cu o fizionomie proprie și cu un accent de o rară autenticitate. Pe bună dreptate prin această tradiție el poate fi considerat un clasic".

Editura pariziană „Seghers" (colecția „Poètes d'aujourd'hui") urmează să publice în curînd un volum din versurile lui Tudor Arghezi într-un tiraj de 4.500 exemplare. În colecția „Poètes d'aujourd'hui" au fost publicate pînă în prezent, versuri din operele a peste 80 de mari maeștri ai poeziei popoarelor (Aragon, Lorca, Verhaeren, Pușkin, Esenin etc.). Poetul André Luc Marcel își va prefața traducerile cuprinse în volum cu un amplu studiu ce își propune să ofere cititorului francez o imagine de ansamblu a personalității și operei argheziene.

Editura Volk und Welt din R. D. Germană a publicat de curînd într-un volum, care se remarcă prin înaltele sale calități grafice, nuvelele lui Eugen Barbu, „Oaie și ai săi", „Maistrul Antonică". Coperta și supracoperta sînt realizate de Peter Nagengast.

Un recent oaspete al țării noastre dl. Robert Anty, profesor la Universitatea din Canada, care apreciază realizările literaturii noastre, declara printre altele unui corespondent al posturilor romîne de radio: „Profunda individualitate a poporului romîn și a culturii sale m-au impresionat, m-au mișcat. Primul contact cu bogata moștenire literară a acestei țări — versurile pasionate ale lui Eminescu, inteligența satirică a lui Caragiale, expresiva blîndețe moldovenească a lui Creangă — mi-au arătat ce tezaur ascunde Romînia. Talentul artistic al romînilor se întîlnește, de asemeni, în arhitectura din trecut și prezent, în cîntecele și dansurile populare".

Revista din R.P.U. „Nagyvilàg" a publicat în numerele sale recente lucrări ale scriitorilor romîni. Astfel revista consemnează o evocare a lui Bacovia semnată de Gy Bela însoțită de versuri tălmăcite de Kiss Jenö.

În R.A.U. va apare în traducerea cunoscutului scriitor egiptean Mahemed Mandour, un volum antologic dedicat prozei romînești. Volumul va cuprinde fragmente din cele mai reprezentative scrieri ale lui C. Negruzzi, N. Filimon, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, N. D. Cocea, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Marin Preda etc.

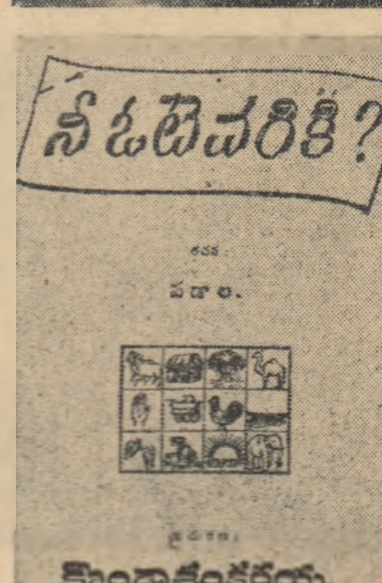

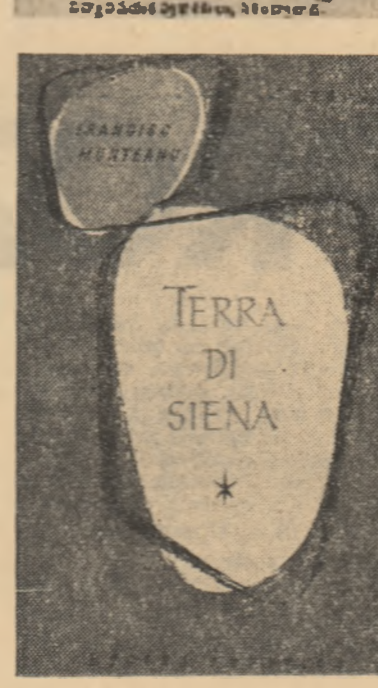

Cezar Petrescu: „Intunecare" (germană)
I. L. Caragiale: „O scrisoare pierdută" (în limba urdu)
Francisc Munteanu: „Terra di Siena" (maghiară).

CUVIOASA IZILDINHA

Constantino de Castro Ribeiro, cu un nume avînd rezonanțe nobile și romantice, nu era decît un coate-goale portughez, șmecher și ambițios, cînd venise cu mulți ani în urmă să-și încerce norocul în Brazilia. Prima ființă pe care a întîlnit-o a fost o fată. Îndrăgostindu-se de banii tatălui ei, Constantino a devenit imediat proprietarul fiicei și al unui magazin foarte onorabil din Sao Paolo. Fata s-a împlinit, Constantino și-a rotunjit averea cu o fabrică de conserve. Afacerile prosperau fără însă ca numele de Ribeiro să fie prea cunoscut în Sao Paolo.

Pînă într-o zi cînd cea care l-a făcut pe Constantino să intre în rîndurile comercianților și fabricanților din Brazilia, plictisită probabil de atîta onorabilitate familială, uitîndu-se în oglindă, a zărit o figură transparentă, foarte ciudată, o tînără cuvioasă, blondă, cam tristă. E posibil ca doamna Ribeiro să-și fi văzut propria ei imagine idealizată sau s-o fi cuprins-o nostalgia după vremurile cînd, tînără fiind, țesea tot felul de visuri fecioreInice. Nu putem ști dacă sosind acasă Constantino și aflînd despre această halucinație, a avut loc vreo dispută conjugală. Cert este că soțul a decretat că fata cuvioasă din oglindă nu poate fi altcineva decît sora sa iubită, Izildinha, care murise în Portugalia la vîrsta de 13 ani. Ca argument suprem, Constantino a amintit că Izildinha fusese atît de sfioasă, încît însuși Isus îi făcuse odată o vizită.

Sensibilă la argumentele soțului, doamna Ribeiro a început să-și înmulțească viziunile. Acum nu mai exista nici o îndoială: în oglindă apărea mereu Izildinha. Nu se știe prin ce minune, dar prezența spirituală a Izildinhei a avut un miraculos efect practic asupra afacerilor lui Constantino. În scurt timp fabrica sa de conserve a luat proporții și a devenit una din cele mai mari din Sao Paolo.

E adevărat că între o apariție dintr-o oglindă și manifestarea transcendentului nu e decît un pas. Și pasul a fost făcut cu curaj.

Clienții lui Constantino aveau grijă să povestească o seamă de miracole: un om călcat de o mașină ar fi scăpat nevătămat pentru că nevastă-sa invocase numele Izildinhei; un tuberculos s-a vindecat, deși doctorii nu-i mai dădeau nici o speranță ș.a.m.d.

Duhul sfintei Izildinha guverna destul de rentabil treburile pămîntești ale lui Constantino; într-o zi el a organizat un carnaval destul de nostim unde a distribuit mazăre în conserve, fulgi de ovăz, pe fiecare borcan sau pe fiecare cutie aflîndu-se imprimată marca fabricii, imaginea Izildinhei și fotografia proprie. O sfîntă nevăzută, un borcan de conserve! Probabil că Ribeiro avea și el o concepție a sa proprie asupra vieții iar în viziunile sale vedea lumea ca pe o uriașă fabrică al cărei fondator și președinte este Dumnezeu iar oamenii sînt salariații lui. După cum într-o întreprindere pămîntească lucrătorii nu-l întîlnesc nici o dată pe patron și nu l-ar recunoaște văzîndu-l pe stradă, tot așa e și cu Dumnezeu. Cu atît mai mult, ce pretenții pot fi ridicate față de o simplă sfîntă, cum era Izildinha?

Mai marii din Monte Alto, un oraș aflat la o distanță destul de mare de Sao Paolo, aflînd de bunele relații ale lui Constantino cu sfinții și cu Dumnezeu, pentru a-i cîștiga bunăvoința, au hotărît să-i concesioneze un teritoriu mare al orașului pe care să construiască o nouă uzină.

Impresionat de un asemenea gest cucernic, Constantino a hotărît să facă un act suprem, să transporte din Portugalia la Monte Alto sicriul cu rămășițele pămîntești ale Izildinhei. Între timp, în Monte Alto a fost construit la repezeală un mausoleu pentru a adăposti aceste prețioase relicve. În memorabila zi în care la Monte Alto și-a făcut apariția Izildinha închisă în sicriu, pe străzi erau înșiruiți vreo 1000 de oameni iar zeci de fetițe cu rochițe albe, purtînd numele de Izildinha, răspîndeau petale de trandafiri în cinstea imaculatei. Răposata soră a lui Constantino a fost imortalizată printr-un bust, o stradă a început să-i poarte numele, iar Constantino, purtat pe umeri în triumf, a primit titlul oficial de cetățean de onoare al orașului Monte Alto.

Dar, pentru că toate lucrurile pe lume, în cer și pe pămînt, au un început și un sfîrșit, odiseia Izildinhei în Monte Alto s-a încheiat cu totul neașteptat. Rămășițele din Portugalia n-au fost probabil atît de prielnice ca simpla imagine din oglindă, cert este că fabrica lui Constantino din Monte Alto a dat faliment. Supărat pe cetățenii din Monte Alto care au atentat la cuvioșia Izildinhei, Constantino a hotărît să șteargă orice urmă a sfintei din nerecunoscătorul oraș. Municipalitatea din Monte Alto l-a lăsat să încarce într-un camion tot — medalii, cărți, steaguri, fotografii —, în afară de sicriul cu rămășițele sfintei. „Trupul ei ne aparține nouă" a declarat sus și tare o importantă notabilitate a urbei. La o demonstrație organizată de municipalitate puteau fi citite aceste cutremurătoare lozinci adresate lui Constantino: „Respectă-ne credința, nu fura sufletul nostru".

Probabil că o asemenea divergență esențială va ajunge la Curtea Supremă, singura în măsură să ia o decizie dreaptă asupra soartei Izildinhei.

Și cît de armonios se aranjaseră toate pînă la acel blestemat faliment!

Ion MIHAILEANU

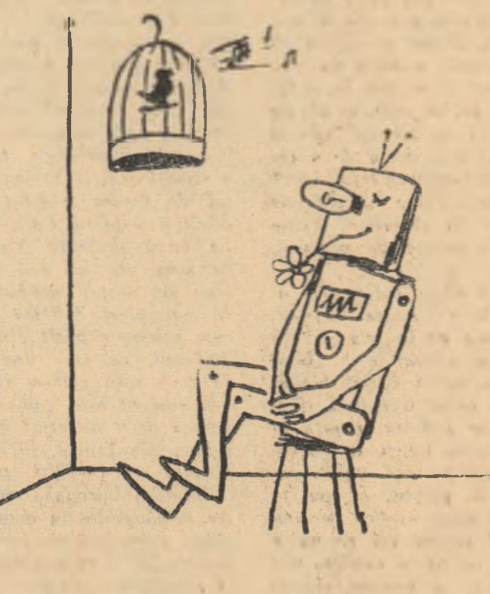

Un „sentimental"

(Desen de V. DROGALIN, în revista „Uniunea Sovietică").

VL. SOLOUHIN

STEA CU STEA VORBEȘTE

Călătoream cîndva toți patru prin Kirghizia. Toți patru adică: eu, care eram un începător în ziaristică, fotoreporterul Zaharici, dar acesta era ziarist în toată puterea cuvîntului, ziarist cu experiență, nu ca mine și șoferul Volodia. Drept al patrulea poate fi pomenit micul nostru „Gaz" pe care, în timp ce ne zgrepțănam împreună cu el pe imposibilele, inimaginabilele drumuri de munte, ne obișnuisem să-l considerăm drept ființă vie.

Pornisem din Prjevalski spre Frunze, ținînd drumul pe malul nordic al rîului Issik-Kuli. Plecasem din oraș destul de dimineață așa încît am fi putut ajunge la Frunze în aceeași zi, dar atît de frumoase priveliști ne întîmpinau la fiecare pas, și valea rîului ne punea sub ochi într-una atît de exemplare îmbinări ale albastrului profund, ca al mării, cu albul orbitor al piscurilor pline de zăpadă, încît Zaharici mereu cerea să ne oprim puțin și sărea din mașină, să fotografieze. Dar atunci îi mai trebuia și norișorul acela argintiu, uite-l, care se apropie de culmea aia liliachie a muntelui. Stai și așteaptă vasăzică pînă s-o apropia norișorul. Nici o mirare că, în preajma amurgului, cînd parcă ne trezirăm dintr-un vis, constatarăm că străbătusem foarte puțin din drumul pe care-l aveam de făcut.

Volodia spuse cu un glas care mai curînd ordona decît propunea:

— Ia să ne gîndim acum, cît încă e lumină, unde-o să dormim la noapte. Sîntem pe-aproape de un sanatoriu pentru copii și cred că se va găsi acolo și pentru noi o cameră liberă.

O jumătate de oră mai tîrziu, se deschidea în fața noastră poarta sanatoriului, proaspăt vopsită în culori vii.

Directoarea — o femeie tînără, simpatică — ne conduse în una din camere, ne dădu dispoziție să fim prezenți pentru cină la ora 7 și, pînă atunci, ne îngădui să hoinărim pe aleile și drumeagurile din jurul sanatoriului. Am hoinărit deci cîtva timp, oprindu-ne din loc în loc ca să citim diversele lozinci scrise de copii pe panourile făcute din lemn de placaj, și apoi, așezîndu-ne pe o bancă lată, cu șipci rare, vopsită în verde, am stat și noi acolo așteptînd să treacă vremea cîtă mai rămăsese pînă la cină.

Mișunau în preajma noastră pionierii — băiețași și fetițe din clasele a cincea sau a șasea. Uneori treceau pe cărare și educatoarele lor, femei tinere, bronzate de soare. Ajungînd în dreptul nostru, se intimidau nu știu de ce, întorceau privirile în altă parte, și roșeau.

— Ce-i cu ele, de se tulbură așa? — m-am întrebat cu glas tare.

— Păi cum să nu se tulbure? — începu a medita Zaharici cu glas tare. Ele aici, la sanatoriul ăsta, sînt, probabil, vreo douăzeci sau treizeci. Fete tinere. Soare, aer, apă. Și încă ce soare, ce aer, ce apă! Ba și cumis, tonifiant! Iar în jurul lor, numai copilași. Dacă-n locul copiilor ar fi trimiși aici la odihnă oameni în toată firea, fetele, desigur, s-ar dezobișnui să mai roșească. Ce zici, Volodia?

Lui Volodia îi plăcea să răspundă categoric. Zise:

— Fleacuri! N-au mai dat ochi demult cu băieții, asta-i, și de-aia se roșesc.

În timpul acesta se ivi pe alee o fată pe care nu puteai să n-o observi sau, mai precis: pe care nu puteai să n-o remarci dintre toate celelalte. Părul foarte bălai (decolorat încă, desigur, și de soarele acelor mari altitudini) îi cădea pe spate, împletit, formînd o singură cosiță groasă, — dar groasă, pe cuvînt, cam cît și brațul ei acolo unde i-l vedeam ieșind gol, bronzat, de sub mîneca scurtă a rochiței de stambă. Cosița asta îi ajungea pînă jos la talie și trebuie să fi fost grea. [illegible] așa încît fata își ținea capul mai sus decît altele [illegible], dacă n-ar fi dezmințit-o chipul ei blînd [illegible].

— Dragă, spune-mi te rog, aveți bibliotecă? — o întrebai cînd se apropie de noi. O întrebasem, firește, nu pentru că îmi ardea tocmai atunci de cărți, ci pentru că voiam ca [illegible] acelei nemaipomenite cosițe să se oprească măcar cîteva clipe în fața mea. Ce mai vorbă, ți-era peste putință să stai așa, de piatră, și să n-o întrebi nimic pe-o asemenea codană!

— Avem. Tocmai că eu sînt bibliotecara. La ora asta, ce-i drept, e cam tîrziu dar dacă vă trebuie neapărat vreo...

— A, nu, nu neapărat. Însă-i cam plictiseală pe-aici, la voi. De vreo serată dansantă nu-i rost?

— Vai, ce-ți trece prin minte, serată dansantă aici... Dar copiii...

— Și atunci, mă rog frumos, ce să facem în timpul liber?

— Nu știu. Eu, de pildă, seara, mă plimb cu barca pe lac. Dacă dorești... Și dacă, bineînțeles, nu te temi... Uite, debarcaderul e colo, vezi? La căderea serii, poftim, vino.

Fata coti pe alee și dispăru iar noi tot încă ne uitam în urma ei și nu ne puteam veni în fire.

— Halal de ea, știu că mi-a plăcut! — ne spuneam unul altuia, fără să mai adăugăm nimic altceva.

Sosi curînd vremea cinei, terminarăm în douăzeci de minute și din nou începurăm a ne plimba pe drumeagurile din jurul sanatoriului. Ne așezarăm din nou pe banca aceea lată cu șipci rare.

— Ei, ce faci? se miră Zaharici. Se-ntunecă. Ai cumva de gînd să nu răspunzi la invitație?

— Adică tu crezi că ea a vorbit serios? Știi, noaptea, pe apă e-un întuneric de-ți scoți ochii. Ori chiar crezi că fata asta intr-adevăr se plimbă cu barca în beznă, pe Issik-Kuli? A glumit, sînt sigur, ca să scape de noi.

— O fi glumit. Dar dacă vine și nu te găsește, o să-și închipuie că ți-a fost frică. E mai bine să nu lipsești de la întîlnire.

— Oare? Ei, fie, hai. Mă duc să-mi iau scurta. Noaptea, pe apă e rece, trage.

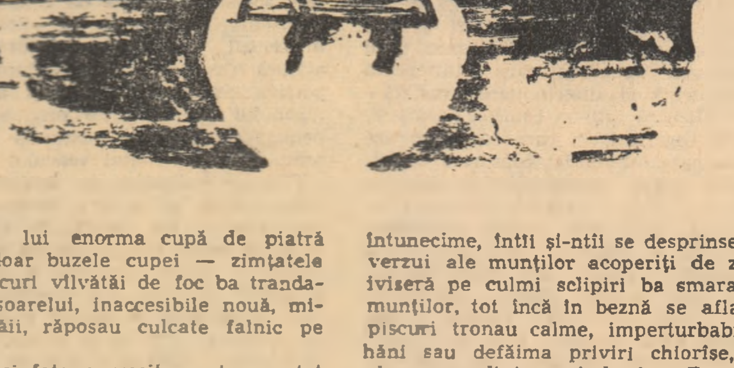

Seară-n munți, albastră, și eu, la debarcader, singur, așteptînd. Întunecata, răcoroasa albăstrime a serii, așternută mai întîi numai pe fundul văii rîului, acum sporea înălțîndu-se din ce în ce, ca și cum însuși rîul ar fi crescut ca o plămadă la fel de albastră și de rece, umplînd cu trupul lui enorma cupă de piatră care-l conținea. Săltate deasupra albastrimii, doar buzele cupei — zimțatele culmi ale munților — străluceau, iscînd în piscuri vîlvătăi de foc ba trandafirii, ba roșii, ba liliachii. Ultimele raze ale soarelui, inaccesibile nouă, microscopicelor ființe ce ne tîram pe fundul văii, răposau culcate falnic pe zăpezile din slava cerului.

Eram adînc impresionat. Doream să vină și fata negreșit, pentru ca tot ceea ce mi se-ntîmpla să nu rămînă o simplă glumă.

Între timp, sus, pe culmi, zăpezile începuseră a-și domoli flacăra, le acoperea treptat-treptat un fel de cenușă vineție, amorțeau, se răceau, se stingeau. Și tot mai întuneric și mai întuneric se făcea dincoace, la noi, pe acest pămînt plin de păcate.

— Ai și sosit? — mă-ntrebă fata, veselă și fără să pară deloc stingherită. — Eu credeam c-o să-ți fie frică. Dă-mi ajutor să descui lacătul, aduc vîslele imediat.

Lanțul bărcii zornăi.

— Știi să vîslești? Bun, așează-te la rame. Eu împing barca, gata, plecăm!

Cînd să ne depărtăm de uscat, apăru pe mal Zaharici. L-am poftit:

— Hai cu noi!

Și-am început să vîslesc numai cu una din rame, ca să întorc barca.

— Nu, nu, voiam să-ți spun ceva, dar acum lasă, drum bun!

Ce drum? Nici un drum! În munți, noaptea vine dintr-odată. Ne pomenirăm în beznă ca-n adîncurile unui cazan de tuci peste care noaptea trîntise capacul. Nici malurile din apropiere, nici munții din depărtare, nici măcar apa din jurul bărcii, nimic nu mai vedeam; întuneric beznă și nici o posibilitate de orientare. Iar eu știam că, fie pe jos, fie în barcă, dacă mergi așa, orbecăind, negreșit te-nvîrți mereu pe loc pînă amețești. În timpul acesta însă, ținînd seamă de cînd tot vîsleam, și vîsleam zdravăn, reușiserăm să facem o bucată bună de drum.

Mă gîndeam că nici nu mai știu unde-i malul și că, de-aș rămîne singur, habar n-aș avea încotro să îndrept barca pentru ca să acostez în dreptul sanatoriului. Se adaugă la acestea, evident, și explicația că, întrucît lăsasem în urmă micul golf din fața debarcaderului, promontoriul din spatele nostru ne împiedica să vedem locul unde sanatoriul dormea cufundat în întuneric, căci altfel tot am fi putut noi zări acolo vreun punct luminos.

Dar dacă zănatica de fată n-o mai fi nici ea în stare să se orienteze în întunericul acesta? Atunci o să trebuiască să așteptăm pînă s-o lumina de zi. O să ne împingă vreun curent drept în mijlocul lacului. Ba încă, după cîte auzisem povestindu-se, ci-că uneori pe-aici se mai și stîrnește dinspre țărm cîte-un vînt năprasnic care ia cu el și face țăndări pînă și vasele pescărești mari, darmite coaja asta de nucă, barca noastră, în care n-ai chip nici să te răsucești puțin, fără s-o răstorni...

Lăsai vîslele și privii din nou în jur. Nicăiri, nici o luminiță, nici pomeneală să se mai zărească malul. Beznă și răcoare. Atît.

— Ce, totuși ți-e frică? rîse încetișor tovarășa mea de călătorie. Mie-mi place. Îmi place așa, să fiu singură-singurică. Și să-mi fie frică. Și să simt primejdia. Te rog, vîslește, vîslește iarăși, să ne depărtăm și mai mult de țărm, să ajungem acolo unde sînt valuri mari de tot și de unde, poate, nici nu vom mai izbuti vreodată să ne întoarcem.

Văzînd că las ramele și nu mai pun mîna pe ele, Mașa deveni categorică:

— Ori vîslești, ori răstorn barca, uite, chiar o răstorn!

Și într-adevăr începu să se balanseze înadins așa de violent, încît biata noastră luntre, zgîlțîită, luă apă și pe dreapta și pe stînga.

Eu însă, în loc să-i fac gustul și să vîslesc, am întins repede o mînă înainte și s-a întîmplat că am dat tocmai peste mîna Mașei. O mînă mică, moale. Am zmucit mînuța asta spre mine și Mașa s-a mutat supusă pe bancheta pe care ședeam eu. Punîndu-mi calm brațul pe umerii fetei, o cuprinsei în scurta mea, care acum ne învelea pe amîndoi. Pe urmă căutai și găsii din nou mînuța pe care o nimerisem mai înainte, prin întuneric, și o dusei la buze. Și atunci mi s-a părut că mîna fetei, alunecînd dintr-odată de sub buzele mele, oarecum mi le chema după ea, spre chipul Mașei. E mult mai probabil că Mașa voise pur și simplu să-și retragă mîna, dar eu gestul acesta l-am înțeles tocmai dimpotrivă, ca o chemare, și mi-ar fi fost greu să mă opresc, așa încît mi-am apăsat gura pe buzele neîncrezătoare și tremurătoare ale fetei.

După care, Mașa și-a prăvălit capul pe umărul meu și a început să plîngă în hohote. Fu atît de neașteptată trecerea ei de la nesăbuințe și bizarerii la lacrimile acestea, încît nici nu mă pricepui ce să-i spun. În loc s-o consolez cumva, îi mîngîiam părul ud, obrajii înlăcrimați, umerii...

— Pentru ce? Pentru ce? — hohotea fata. Și dumneata ești la fel! Și dumneata! Ce, fără asta nu se poate? Trebuie plătit, totdeauna, pentru o clipă rară, frumoasă?... Atunci vasăzică și dumneata ești la fel cu prietenele mele și cu directoarea?

— Cum, cu directoarea? Te rog!

— Tot aia-i! Ele își închipuie că eu în fiecare seară, cînd iau barca, mă duc la pescari. Nu-s în stare să înțeleagă că, la urma urmii, nu se reduce totul numai la asta. Îmi place să mă plimb cu barca noaptea, singură, pe Issik-Kuli. Mai întîi mi-au aruncat priviri piezișe, ironice, au făcut aluzii, apoi au început fățiș, cu reproșurile. Dar ce pot eu face, cum le pot face să-și schimbe părerea?

Mașa tăcu mult timp, și continua să plîngă, copleșită.

— Credeam că este posibil măcar ceva pe lume fără gînduri de-astea, ascunse, fără negreșit... asta. Să privești marea și-atîta tot, sau stelele și-atîta tot, sau noaptea și-atîta tot... Lasă, te rog, nu-i nevoie, nu-mi trebuie nimic. Mi-e cald, stau bine așa lîngă dumneata. Hai să tăcem. Și să ne ducă barca, să ne tot ducă unde-o vrea.

Tăcurăm, lăsarăm barca să ne ducă. Adică nu știu, ne ducea într-adevăr, mînată de adierea vîntului și de valuri, ori se legăna cu noi pe loc, și-atîta tot? Din cînd în cînd, Mașa își ridica puțin capul de pe umărul meu și-i vedeam fața, avea un aer fericit, închidea strîns ochii ei căprui, de-un căprui luminos, iar în întuneric negri.

— Sigur, acum, la sanatoriu, n-ar admite nimeni în ruptul capului că noi doi ședem tihniți pe bancă unul lîngă celălalt, în barcă, și c-am putea ședea așa mereu toată noaptea. Știi, mîine au să-mi spună: „Ei Mașenca, cum ți-a fost as'noapte la pescuit? Ți-a mers?" Mi-e tare scîrbă! Dar ce fac eu, mă rog, ce pescuiesc?! Ședem alături. Scurta dumitale îmi ține cald. Ți-aud inima cum bate... Dar dacă oricum alea au să susțină că m-am sărutat cu dumneata, atunci, hotărît, e mai bine chiar să mă sărut, nu-i așa? Poftim... Îmi închipuiam c-o să-mi demonstrezi că nu-i așa! Văd că taci... Știi, de ciudă, și pentru ca la urma urmii, cel puțin, să nu mai fie vorbă-n vînt tot ce se spune pe seama mea, într-o noapte m-am dus cu barca pînă la coliba pescarilor și am coborît pe țărm acolo...

Tăcurăm amîndoi foarte mult timp, după această destăinuire. Într-un tîrziu, Mașa continuă:

— Nu era nimeni. Pescarii în noaptea aceea ieșiseră în larg. Am aprins un foc de vreascuri și m-am așezat alături. N-ai idee cum îți vine cîteodată să faci orice, numai de ciudă! Doar nu făcusem nimic pentru ca alea să mă creadă așa și pe dincolo. E drept, mă plimbam noaptea pe Issik-Kuli și-atîta tot, cîntam încetișor, șopteam versuri. Pe dumneata, tot numai în ciudă, te-am invitat să mă-nsoțești. Dar în același timp mă-ntrebam mereu în sinea mea, și voiam să aflu: într-adevăr nimic oare nu-i posibil fără asta? Nu-i posibil numai să contempli pur și simplu marea, să contempli stelele, să contempli noaptea, și-atîta tot? Nu, iată, și dumitale ți-a venit să mă săruți...

După cum decurge povestirea aceasta, s-ar părea că vorbeam într-una. În realitate însă, trecea foarte multă vreme între o frază și cealaltă, făceam amîndoi pauze foarte lungi, noaptea înainta, înainta. Habar n-am, bunăoară de cît timp stăteam iarăși așa tăcuți, cînd Mașa deodată începu să cînte încetișor:

Am pornit la drum și-s singur.
Noapte mută.

Drumul alb sclipind pare-de-argint.
Liniște. Pustiul se ascultă.
Stea cu stea vorbește strălucind...

Admirabilă voce avea Mașa. O voce cu totul necultivată din punct de vedere al cutăror și cutăror exigențe artistice în canto, și cu toate acestea foarte pătrunzătoare și foarte dulce. Și totodată, curată, limpede.

Din întîmplare, negurile dense care zăbrăneau cerul începură să se destrame, tocmai pe cînd Mașa cînta. Și fără veste din vasta, nepăsătoarea întunecime, întîi și-ntîi se desprinseră licărind, părînd încă neclare, piramidele verzui ale munților acoperiți de zăpadă. Peste vreun sfert de oră, li se și iviseră pe culmi sclipiri ba smaraldine, ba trandafirii, deși poalele, temelia munților, tot încă în beznă se afla. Strălucind multicolor, vetrele de foc din piscuri tronau calme, imperturbabile, fără nici o teamă că le-ar putea prihăni sau defăima priviri chiorîșe, gînduri murdare sau bănuielile stupide ale unora dintre cei de jos. Erau mai presus decît orice în lumea asta și chemau imperios sufletul omului spre ele, spre absoluta, triumfala lor curăție.

Se lumina de zi, cînd am pornit cu Mașa îndărăt spre sanatoriu.

— Ei, uite, de ce? De ce ne e teamă? — Îmi spuse fata aproape plîngînd. — Ce rău am făcut noi? Nimic, absolut nimic. Atunci de ce ne-ar fi rușine și de ce ne-am simți prost, dacă ne-am întîlni acum deodată cu cineva, care s-ar uita lung la noi văzîndu-ne împreună la ora aceasta? De ce să nu-i treacă aceluia mai curînd prin minte un gînd frumos: „Uite, s-au dus să asculte împreună cum foșnese valurile lacului, au vrut să întîmpine zorii, începutul unei zile noi, au vrut să vadă răsăritul soarelui...", de ce să-și închipuie tocmai contrariul: „Ehe, ia uite-i ce tîrziu!"

Mi-am luat rămas bun de la Mașa, apoi m-am dus să-mi trezesc prietenii. Peste vreo oră, două, cu ei în mașină, ne și depărtasem mult de ospitalierul sanatoriu. Mi-era cam somn. Din cauza aceasta, Volodia și Zaharici, firește, făceau într-una fel de fel de aluzii și glume la adresa mea.

— Ascultă, Zaharici, ce voiai să-mi spui ieri seară, cînd tocmai mă urcam cu Mașa în barcă?

— Fusesem puțin mai înainte la directoare și stătusem de vorbă cu ea. Îmi povestise cîte ceva despre fata aia, Mașa. Voiam să te previn că nu-i nevoie să-i spui poezii mai întîi.

— Știi, chiar nici nu i-am spus nimic, nici o poezie.

După vreo cinci kilometri, adăugai:

— Și ăsta-i singurul lucru pe care mi-l pot reproșa, singurul pe care-l regret.

În romînește
de **AL. LAMBRU**

COMITETUL DE REDACȚIE

Teodor Balș; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct); S. Damian; Ștefan Gheorghiu (redactor șef adjunct); Eugen Simion; Al. I. Ștefănescu; Tiberiu Utan (redactor șef); Haralamb Zincă (secretar general de redacție).

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.94.44; 12.74.26. 11.89.36. **ADMINISTRAȚIA:** Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.63.99. **ABONAMENTE:** 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu 23—25.